

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Dispvtatio I. De Ente rationis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

Si argumentum non fuerit syllogismus, sed enthymema constans duabus propositionibus, antecedenti scilicet & consequenti, respondet ad primam propositionem concedendo, aut negando, aut distinguendo antecedens, & ad secundam propositionem, distinguendo consequens, vel concedendo aut negando consequentiam, sicut responderi debet ad tertiā propositionem syllogismi: si prima propositio neganda fuerit, non est respondenti ulterius progrediendū in repetendo secunda vice, & idem est dicendum si neganda fuerit secunda; quod si prima aut secunda fuerit distinguenda, post distinctionē ulterius progrediendū erit ad consequens, & vicissim distingui debet consequens, si tamen antecesses fuerit distinctum ratione vllius ex extremitatibus: aut si fuerit distinctum ratione termini medij, consequens non debet distingui, sed negari consequentia.

6. Quarto. Argumentans audita responsione, prober quod negatum est. v.g. maiorem, vel minorem, vel consequentiam: quod si vlla propositio fuit distincta, vel ostendat distinctionem non valere, vel prober propositionem in sensu, in quo negabatur esse veram; aut conclusionem sequi ex ipsa in sensu in quo concedebatur, & si hoc vltimum voluerit facere, assumat propositionem eandem in sensu concessio, & inferat ex illa conclusionem; & si negetur consequentia, prober eam. Caueat autem ne vnumquam assumat in progressu argumenti pro maiori, aut minori, aut antecedenti propositionem semel negatam, quia sic faciendo peteret principium.

7. Quinto. Defendens si proponatur autoritas aliqua non neganda pro medio ad impugnandā conclusionem, non neget ipsam, sed vel distinguat ipsam reddendo diversos sensus eius, vel honoris causa dicat: *Explico authoritatem illam*; & ostēdat diversas significationes eius, in quarū vna concedat eam esse intelligendā, in alia neget, quod in re idē est ac ipsam distinguere. Si argumentans supponat aliquid, quod videtur responderi falsum, vt si supponeret quod aliquid fuerit concessum, quod reuera non concedebatur, & vis argumenti ab illa suppositione dependeat. Defendens respondere debet negando suppositum; & si illud suppositum fuerit in maiori, aut minori, dicat, nego suppositum maioris aut minoris. Si antecessens aut maior aut minor argumenti fuerit conditionalis aut rationalis, & sit falsa, respondendum erit negando sequelam maioris, aut minoris, aut antecessētis.

8. Sexto. Quando queritur ratio alicuius rei, dicat Respondens *Querit a me &c.* & det rationem quam breuitat ac clare poterit, sed caueat semper ne det pro ratione illud ipsum, de quo controuertitur, aut aliquid ab ipso dependens, aut æquē incertum, quia sic peteret principium.

Reliqua inter disputandum aduertenda ipso vsu ac Lectoris diligentia facile discuntur. Hæc autem omnia cedant ad DEI Omnipotentis, Virginisque MARIÆ honorem & gloriam.

DISPUTATIO PRIMA PRO O E M I A L I S. DE ENTE RATIONIS.

QUANTUM ad ens rationis consideratio ad Metaphysicam pertineat, quia tamen vix potest natura Logicæ intelligi, quin quid sit ens rationis intelligatur; pro maiori studentium commoditate ipsum Logicæ initium ab eo sumendum videbatur.

Q U Æ S T I O I.

Quid sit ens rationis.

HOC nomen *ens rationis* est æquiuocum, & varias habet significationes, ex quibus proponam principales, vt intelligatur de quo ente rationis agamus. Itaque primò significat omne illud, quod subiectatur in intellectu seu ratione, & in hoc sensu actus & habi-

tus intellectus, & species intelligibiles, quamuis sint entia realissima, sunt etiam entia rationis.

Secundo significat omne illud quod est producibile per intellectum siue physice, vt actus & habitus intellectuales; siue directe, vt sunt artificialia omnia, quæ mediante intellectu directione fiunt, licet hæc omnia secundum se sint entia realia.

Tertio significat omne, quod obicitur intellectui, seu quod consideratur & intelligitur ab intellectu, & in hoc sensu omnia entia realia possunt vocari entia rationis, quia omnia illa possunt intelligi ab intellectu.

Quarto significat, præcipue apud Scotistas, omne quod non habet actu existentiam realem, quamuis eam possit habere: & in hoc sensu Antichristus modò est ens rationis: quæ autem sunt entia rationis in hac acceptione vocantur alio nomine à Scotistis quibusdam, entia diminuta.

Vltimò denique significat illud, quod non est ens reale vlla ratione, hoc est, quod neque realiter existit, neque realiter existere potest, & in hoc sensu, non in vilo ex quatuor prioribus, agitur hic de ente rationis.

2. Entis porro rationis in hac vltima acceptione varias descriptiones adhibent Doctores. *Suares disp. 54. Met. sect. 1. n. 6.* ait ens rationis esse, quod cogitatur vt ens, cum tamen in se entitatem non habeat: & eandem descriptionem approbat *Auerfa q. 5. Log. sect. 2.* qui tamen non eodem modo debet intelligere illud *cogitatur*, quo Suares intelligit, nam hic debet intelligere per illud, quid commune cogitationi intellectuali ac phantastica, quandoquidem existimet ens rationis fieri non solum per intellectum, sed etiam per phantasiam; Auerfa autem solum intelligit operationem intellectus, quia soli intellectui tribuit entis rationis effectiōnem.

3. Sed quomodocumque intelligatur illud *cogitatur*, Impugnatur hanc descriptionem facit primò, quod, dum dicitur ens rationis esse, quod cogitatur vt ens, cum nullam entitatem habeat, vel intelligunt quod cogitatur vt ens reale, cum nullam entitatem realem habeat, vel intelligitur quod cogitatur, vt aliquod ens reale, aut rationis, cum nullam entitatem habeat reale aut rationis, si primum dicant, falsum videtur, quia non est necessariū vt entia rationis cogitentur aut concipiantur per modum entium realium, imò sæpe cogitantur per modum omnino oppositum, hoc est per modum proprium entium rationis, alias intellectus non posset distinguere illa ab entibus realibus; nec verū est quod dicit *Mastrius disp. 3. q. 1.* ex eo quod ens reale sit obiectum adæquatum intellectus, sequi, quod nihil concipere possit, nisi per modum entis realis: nam quamuis corpus naturale sit obiectum adæquatum Physicæ, & syllogismus, aut modus sciendi Logicæ; tamen certū est Logicā tendere in multa, quæ non concipit per modū syllogismi aut modi sciendi & Physicam etiam considerare multa non per modū corporis naturalis: quod si illud esset obiectum adæquatum intellectus, quod ita se haberet, vt nihil posset concipere, nisi per modum illius, profecto nec ens nec vllum aliud vnum quid esset obiectum adæquatum eius.

Secundum etiam dici nequit, quia ens rationis habet sine dubio entitatem rationis.

Secundò facit contra eandem descriptionem, quod dantur etiam actus, suo modo existentia quædam entia rationis, quæ non cogitantur vllō modo, ergo non bene describitur ens rationis esse quod cogitatur. Probatur antecedens, quia quando aliquis cogitat vnum ens rationis, & alius simul cogitat aliud ens rationis, illa duo entia rationis habent inter se similitudinem rationis non minus, quam quæcunque alia entia realia habent inter se similitudinē reālē, etiam si nullus consideret aut cogitet de illa similitudine, ergo dantur entia rationis actu existentia suo modo, etiam cum non cogitantur.

4. Secunda descriptio & quidem communior entis rationis est, quod sit illud quod habet esse obiectiue tantū in intellectu. Hanc approbat etiam quidam Scotista sed parū vt videtur cōsequenter ad sua principia, quādoquidē ipsemet postea asserat phantasiā facere ens rationis,

C 2 certum

Varie
descri-
ptiones
entis ra-
tionis
proprij.

Intelle-
ctus po-
test con-
cipere
aliquid
& non
per mo-
dum ob-
iecti ad-
æquati.

Impu-
gnatur
secundo.

Dantur
entia ra-
tionis
quæ non
cogitan-
tur.

Secunda
descri-
ptio en-
tis ratio-
nis.

Varie
acce-
ptiones
entis ra-
tionis.

Impu-
gnatur.

certum autem est ens rationis factum à phantasia non habere esse obiective in intellectu, sed in phantasia.

Quidquid autem sit de hoc, certum est hanc descriptionem non posse admitti ab illis, qui existimant quamcumque potentiam vitalem, verbi gratia, visum, auditum, posse facere entia rationis. Deinde similitudo, aut dissimilitudo duorum entium rationis non videtur esse obiective in intellectu dum sunt, aut existunt, quandoquidem non considerentur actu ab intellectu, & esse obiective in intellectu idem sit, ac considerari ab intellectu, secundum communiorum explicationem eorumdem authorum, quorum est prædicta descriptio.

Terria
descrip-
tio.

Aliqui Scotistæ & alij, qui existimant per quoscumque actus potentiarum vitalium fieri entia rationis, solent describere ens rationis ut sic, esse illud cui repugnat realis existentia.

Impu-
gnatur.

Et sane hæc descriptio non solum in ipsorum particulari sententia, sed in omni alia habet hanc perfectionem, quod verissimè sit omne & solum ens rationis esse, cui repugnat realis existentia, unde illa descriptio est sine dubio convertibilis cum definito. Sed hoc non obstante patitur aliam difficultatem, quod sit nimis obscura, nam non est difficilius cognoscere, aut explicare ens rationis, quam ipsum ens reale, seu illud ens, cui non repugnat realis existentia; unde explicare naturam entis rationis per ordinem ad existentiam realem, est explicare ignotum per æque ignotum, quod aptæ descriptioni non convenit. Quod ut manifestius fiat, querendum, quando dicitur ens rationis esse id, cui repugnat realis existentia, quid intelligatur per existentiam realem: & sane si quis rem bene consideraverit, inueniet non adeo facile posse satisfieri huic questioni, de quo postea.

Alia des-
criptio.

6. P. Gaspar de la Fuente existimat entis rationis naturam esse exacte traditam à Scoto 4. dist. 1. q. 2. n. 4. dum dicit se intelligere per ens rationis, ens in anima tanquam secundariò consideratum, &c. Sed loquendo de ente rationis, ut sic, communi omni entis rationis, interpretatio non congruit; nam expresse Scotus eodem loco distinguit ens rationis ibi à se descriptum à chymicis, & impossibilibus, quæ secundum omnes admittentes entia rationis, sunt entia rationis, ut hic agitur de ente rationis.

CONCLUSIO.

Vera de-
scriptio
entis ra-
tionis.

7. *Ens rationis ut sic, bene describitur esse quod nequit aliquid efficere, neque inexistere alicui potenti efficere, nisi per considerationem potentia potentis aliquid considerare.* Hæc descriptio desumj potest ex Doctore quodlib. 3. dicente: *Ens rationis est quod precise habet esse in intellectu considerante*: nisi quod hæc Scoti magis determinet potentiam causatiuam, propter rationem inferius assignandam. Potest etiam iuxta eam explicari comode descriptio illa comunior entis rationis, qua dicitur esse illud quod habet tantum esse obiective in intellectu. Quod autem sit bona, probatur explicando singulas particulas, nam ex illa explicatione patebit, quod omni, & soli conveniat & non tradatur per æque obscura, aut obscuriora.

Dicitur quod nequit aliquid efficere; quia solis entibus, realibus convenit aliquid efficere. Dicitur neque inexistere alicui potenti efficere, nisi per considerationem, quia non solum illa, quæ possunt aliquid efficere, sunt entia realia, sed quæ omnibus talibus absq; consideratione inexistunt; unde ens rationis oppositum enti reali, neque debet posse aliquid efficere, neque inexistere alicui potenti aliquid efficere, nisi per considerationem; additum autem est nisi per considerationem, quia per considerationem possunt entia rationis inexistere enti reali potenti aliquid efficere, quia potest intellectus considerare aliquid impossibile in tali ente, v. g. omnipotentia in creatura. Dicitur denique potentia potentis aliquid reale considerare, ut abstrahatur à controuersia inferius decidenda, an scilicet alia potentia, quæ intellectus possit facere, aut considerare ens rationis. Scotus autem supra, & ceteri, qui describunt ens rationis esse id quod habet esse obiective in intellectu, propterea describunt ens rationis per ordinem ad intellectum, quia existimant aliam potentiam efficere non posse entia rationis.

Obiicit contra hanc descriptionem: habitus intelle-

ctuales non inexistunt intellectui, neque ulli potenti, aliquid efficere, nisi per considerationem intellectus hoc est per actus intellectus, ad quos actus sequuntur isti habitus & tamen isti habitus sunt entia realia, & non sunt entia rationis, ut hic agimus de entibus rationis, quamvis sint entia rationis in aliis acceptionibus, quatenus scilicet subieciuntur in ratione, & sunt obiecta rationis seu intellectus, ergo descriptio prædicta entis rationis convenit enti reali, & consequenter non erit bona; quia non est convertibilis cum descripto.

Respondetur negando consequentiam, quia ille habitus potest aliquid efficere, nam cum intellectu efficere potest actus similes illis actibus, à quibus generatur. Rursus licet sit de facto dependenter à consideratione quoad produci, tamen est in eo quoad conservari independentem à consideratione, hac enim desinente non definit habitus per illam productus; ens autem rationis non potest esse, nec conservari in ente potente aliquid efficere, nisi per considerationem. Vltius quamvis de facto habitus producantur in intellectu per ipsam considerationem, tamen possent produci à solo Deo sine concursu illius considerationis; ens autem rationis nequit etiam de potentia absoluta esse in aliquo reali, seu potenti aliquid efficere, nisi per considerationem.

Denique quando dicitur quod non possit esse ens rationis in aliquo reali nisi per considerationem, debet hoc intelligi de consideratione terminata ad ipsum ens rationis, ita scilicet ut sensus sit, quod ens rationis non possit esse in aliquo potenti aliquid producere, nisi quatenus consideraretur esse in illo, aut quatenus inexistit alicui, quod non est in illo nisi per considerationem: quod addo propter similitudinem vnius entis rationis cum alio, quæ mediante suo subiecto potest esse in ente reali sine eo quod consideretur: habitus verò licet non sint in intellectu nisi per considerationem; non tamen per considerationem sui, sed per considerationem alterius habent esse in illo, verbi gratia quando per discursum cognoscitur & consideratur hominè esse risibile, acquiritur habitus facilitans ad simile considerationem, & ille habitus producit per considerationem seu cognitionem, non qua consideratur ipse habitus, sed qua consideratur homo esse risibile; neque etiam est in intellectu ex eo quod sit in re, quæ solum per considerationem est in intellectu.

ADDITIONO.

Mastrius ut totam meam Doctrinam hac questione, qua parte statuo propriam & impugno sententiam aliorum, funditus evertat: Disp. 2. Met. n. 243. incipit à mea descriptione entis rationis, quam impugnatur, quia in omni sententia certum est ens rationis describi debere per oppositionem ad ens reale, iuxta illud: Contrariorum eadem est lex & natura, id est, vnum debet explicari per oppositionem ad alterum; ens autem reale non dicitur esse illud, quod potest aliquid efficere, vel inexistere alicui potenti aliquid efficere citra operationem intellectus considerantis, sed quod potest esse in rerum natura citra operationem intellectus considerantis: ergo opposito modo describi debet ens rationis, & sic, inquit, ipsemet Poncius describit illud 3. p. Disp. 18. n. 6.

Verum hæc impugnatio meæ descriptionis non habet apparentiam, nam si per legem illam & naturam eandem Contrariorum, intelligit quod debeat explicari vnum per ordinem ad alterum, ponendo alterum in definitione alterius, omnino falsum est, quod sit talis lex, aut habeant talem naturam; nam non ponitur calor, nec descriptio eius in descriptione frigoris, nec è contra; neque in descriptione entis realis, ponitur ens rationis: si vero intelligat descriptionem vnius esse oppositam descriptioni alterius, id quidem in se verum est; sed non significatur tamen axiomate illo communi, quod propterea non recte adductum est ad propositum; nec facit contra meam descriptionem, quæ sine dubio est opposita cuicumque bonæ descriptioni entis realis.

Nec refert quod ens reale non explicetur communiter, ut à me explicatum est, esse illud, quod potest aliquid efficere, aut inexistere alicui potenti efficere absque consideratione

deratione intellectus, quia quamvis ita non explicetur, posset explicari sic.

Impugnat secundo eandem descriptionem, quia ens reale in tota sua latitudine optime manifestatur sine ordine ad effectum realem & inexistētiam realem alicui potēti aliquid efficere, & bene potest realitas saluari absque reali efficientia ut multi dicunt de materia prima, ergo ens rationis posset aliter describi quam à me descriptum est.

Respondeo quamvis totum concedatur, id non facere contra me; qui solum volui & dixi ens rationis posse explicari ut à me est explicatum, quidquid sit an aliter posset nec ne. Deinde quod ait posse saluari realitatem absque efficientia ut multi dicunt de materia prima, non facit ad propositum, quia inde non sequitur quod posset saluari absque efficientia aut inexistētia in potenti efficere, nam materia quāvis non posset efficere, potest certe sic inexistere, & si neutram ipsi competere, non esset ens reale.

Impugnat tertio, quia mea descriptio convenit enti, nominaliter sumpto, quod scilicet non est, sed potest esse, ut Antichristo v. g. quia in statu possibilitatis nequit afficere aut inexistere potenti efficere.

Respondeo negando antecedens, & ad probationem dico quod quamvis non possit Antichristus pro statu possibilitatis aliquid efficere, potest tamen simpliciter sicut potest simpliciter existere.

Impugnat quarto, quia convenit negationibus extra genus: v. g. negationi mundi: ergo. *Respondeo* negando antecedens, quia nulla negatio est aliquid positivum siue reale siue rationis, per ly autem aliquid positum in mea descriptione intelligebam aliquid positivum, seu quod non erat negatio, & quia hoc supponebatur ab omnibus, propterea non videbatur necessarium, illud specificare.

Impugnat quinto, quia sicut ens reale non constituitur in sua realitate per posse aliquid efficere aut inexistētiam in aliquo id potente, sed hæc potius sunt attributa ac munera eius: ita ens rationis non debet cōstitui per impotentiam ad tale quid, sed hæc potius consequetur eius rationalitatem seu essentiam. *Respondeo* concedendo totum & negando aliquid inde sequi contra meam descriptionem, quæ potius hac impugnatione confirmatur: nam si illa impotentia consequitur naturam entis rationis, per eam potest describi, sicut per risibilitatem potest describi homo: neque ego alio modo desideravi aut desidero adhuc describere ens rationis aut reale.

Præterea Num. 244. asserit singulas descriptiones alias à me reiectas habere aliquid veritatis, licet per se nulla sufficiat, & ex omnibus posse integrari propriam & adæquatam entis rationis descriptionem.

Sed hoc quamvis verum esset, non præiudicaret mihi, nam eo non obstante, quælibet per se deberet reici, tantum non bona entis rationis descriptio.

Deinde considerando descriptiones in particulari, ait ultimam, quæ dicitur ens rationis esse, cui repugnat realis existentia, verū dicere, & falsum esse quod ego opposueram ipsi, nempe quod esset obscura, quia nō erat facilis cognoscere aut explicare ens reale quam ens rationis, hoc inquit falsum est: longe enim notiora sunt nobis entia realia quam rationis: nam quamplurima entia realia sub sensum cadunt: non autem rationis, quo factum est ut plures negauerint entia rationis, nullus realia.

Respondeo negando descriptionem illam esse satis claram, quamvis sit vera, ob illam ipsam meam rationem quam non reiecit sufficienter Maftrius, nam quamvis aliqua entia realia sint nobis notiora quam entia rationis, tamen ego de iis non eram locutus, nec debui loqui; sed de ente reali ut sic comprehendente omnia entia realia, quod certe tam difficile mihi videtur explicatu quam ens rationis; si autem explicaretur ens rationis per ordinem ad illa entia realia quæ sunt notissima & cadunt sub sensum, pessima esset descriptio, quia conveniret multis entibus realibus, quæ scilicet non sunt tam nota, nec cadunt sub sensum.

Circa secundam descriptionem à me reiectam, nempe quod ens rationis sit illud, quod habet esse obiective in intellectu, dicit quod verum profert, & falsum est quod

detur vllum ens rationis quod non cogitatur vllō modo, si enim non cogitatur vllō modo, nec pendet ab intellectu cogitatione, erit ens reale in omni proprietate. Ad probationem autem meam de similitudine quæ est inter duo entia rationis nullo intellectu cogitante, negat talem reperiri: sicut enim fundamenta illius non habentur absque consideratione intellectus, ita nec similitudo illa, quia fundamentum nunquam minoris entitatis est quam fundatum.

Sed hæc responsio ad meum exemplum de similitudine noc sufficit: nam certum est, quod quamvis nemo consideraret similitudinem esse inter duo entia rationis, sed vnus cōsideraret vnum ens rationis, & alter alterum, illa haberet similitudinem rationis tam bene, quam entia realia existentia habent similitudinem realem, nec inde sequeretur quod fundamentum esset minoris entitatis quam similitudo fundata, cum vtrumque esset ens rationis, & quamvis ens reale sit quod habet esse absque consideratione intellectus, hoc non debet intelligi sic, ut quidquid habet esse absque cōsideratione ad ipsum immediate terminatum, debeat esse rationis, ut probat illud exemplum de similitudine, quæ gratis negat Maftrius & contra omnia fundamenta quibus colligitur similitudo realis inter extrema realia neque enim hæc habent maiorem virtutem ad emanationem ut ita loquar similitudinis realis, quam extrema, quorum quodlibet est ens rationis, ad emanationem similitudinis quæ sit rationis.

Fateor tamen quod si intelligeretur per illam descriptionem quod illud esset ens rationis, quod haberet esse tantum obiective in intellectu, vel immediate, vel mediate, descriptio esset bona. Si etiam non daretur similitudo aliqua inter extrema realia, ab ipsismet distincta, descriptio illa esset bona, non addendo nec intelligendo illud vel mediate, sed quia primum non explicabitur, & secundum est incertum, mea videtur mihi descriptio præferenda.

Denique Num. 245. asserit primam descriptionem quam reieci, nempe quod sit illud, quod cogitatur ut ens, cum tamen in se entitatem non habeat, aliquid verum dicere, & fundari in eo quod ens rationis cognosci possit nisi per analogiam ad ens reale, vel proportionis, vel imitabilitatis, quæ consistit in cognoscibilitate vnus ad similitudinem alterius, unde ad formalitatem entis rationis non tantum spectat, quod sit obiective in intellectu, sed etiam quod sit ibi ad instar veri entis. Ad impugnationem autem meam quæ dixi quod entia rationis cogitentur sæpius non per modum entium realium, sed per modum oppositum; Respondet id verum esse de cognitione reflexa non de directa.

Contra hanc doctrinam dico primo peti principium dum asseritur ens rationis cognosci non posse nisi per analogiam ad ens reale seu ad similitudinem eius. Dico secundo quod omnino sit falsum ut patet ex ipsomet Maftrio qui fatetur cognitione reflexa posse ipsum cognosci absque tali Analogia. Ex quo ulterius ostendo quod per cognitionem directam etiam possit cognosci absque tali Analogia, tum quia non magis potest sic cognosci cognitione reflexa quam directa, tum quia cognitio reflexa tendit in rem prout cognoscitur per cognitionem directam: ergo si reflexa tendit in illud sine tali analogia, idem dicendum de directa.

Ad id autem quod Maftrius adiungit, quod nempe obiecta secundaria debeant participare rationem cōmunem obiecti primarij & quod ita se res habet in obiectis scientiarum, quidquid enim logica cōsiderat ut partem subiectivam syllogismi, quod est obiectum adæquatum eius, considerat illud ut participat rationē cōmunem obiecti adæquati, quamvis sint alia considerata in scientia, quæ non participant illam rationem, quia non considerantur ut species eius, nec eodē modo assignantur obiecta scientiarum ac potentiarum. Respondet nescire me quid faciat hic discursus ad rem, nam si scientia potest considerare aliquod obiectum secundarium & non sub ratione obiecti primarij, neque ut includens illam: eodem modo potest intellectus considerare aliquid, quod nō participat

Item illa
quæ ha-
betur.
num. 4.

Et quæ
habetur.
num. 4.

Defendi-
tur im-
pugnatio
posita.
num. 5.

rationem obiecti primarij eius, & quod non attingitur à potentia vt includens illam rationem: sicut etiam aliqua obiecta intellectus secundaria, etiam realia, non includunt formaliter rationem entis, vt sunt differentia vltima, ac proprietates Metaphysicæ, ita intellectus nō debet intelligere illa vt participant illam rationem, & certe quādo intelligit negationē entis realis vt opponitur omni enti reali, vt illa negatio non participat nec formaliter nec realiter rationem entis realis positiui, quod est obiectum adæquatum eius, ita non debet intellectus considerare ipsam vt participat illam rationem; vnde quæadmodum scientiæ versantur circa aliqua, quæ non participant nec includunt rationem obiecti primarij: ita intellectus considerare potest aliqua, quæ non participant rationem obiecti primarij eius, & sine eo quod consideret illa vt similia obiecto primario.

Nec refert quod potentia visua non feratur in aliquod obiectum quod nō participat rationem subiecti primarij ipsius, nec auditus, etiam aut vlla alia potentia sensitiva; nam nō est eadem ratio de ipsis ac de intellectu nam illa non possunt tendere in aliqua obiecta nisi in species vel indiuidua de quibus prædicatur formaliter obiectū primarium seu adæquatum ipsarum, vt constat à posteriori; intellectus vero fertur in aliqua obiecta quæ non sunt species nec indiuidua obiecti adæquati ipsius, nempe entis realis, aut quocunque aliud assignabitur pro obiecto adæquato eius.

Q V Æ S T I O I I.

An dentur entia rationis.

9. **N**egatiuam partem huius quæstionis tenet absolute *Vallesius* qu. 10. *Philosophia*, & *Bernardinus Mirandulanus* in oppositione prædicamentorum; quam etiam sententiam probabiliter sustentat noster *Mayronius* q. 7. quodlibet.

Oppositum tenent Doctores communiter cum *D. nostro* 1. d. 39. 4. d. 1. q. 2. & alibi saepe ac *D. Thoma* 1. par. q. 28.

Aduertendum autem pro resolutione, non controuerti an dentur entia rationis à parte rei; aut an possint sic dari, omnes enim id debent negare quia alias non essent entia rationis, vt hic accipimus entia rationis: sed sensus proprius controuersie est, an dentur vlla huiusmodi entia, quæ saltem ab intellectu concipi possunt.

C O N C L V S I O.

10. **D**antur huiusmodi entia rationis ab intellectu conceptibilia. Probat per experientia quia constat nos sapere intelligere impossibilia, vt aliquod vnum per se ex homine & equo; Angelos per modum rerum corporearum, negationes & priuationes per modum formarum positiuarum: sed huiusmodi non sunt entia realia, cum repugnet ipsis esse à parte rei, aut efficere aliquid, aut inexistere alicui potenti quidpiam efficere nisi per considerationem intellectus.

Dices cum *Mayrone* supra, quando aliquis intelligit chymeram v. g. aliquod totum conflatum ex homine & asino, nihil aliud intelligit præter hominem, asinum, & vnionem realem. Similiter quando intelligit Angelum per modum corporei, intelligit Angelum & corporeum & identitatem realem, quam percipit inter Angelum, & corpus. Denique quando intelligit negationes & priuationes per modum formarum positiuarum, intelligit negationes & formas positiuas & identitatem negationum ad illas formas: sed hæc omnia sunt entia realia: ergo non dantur entia rationis.

Contra, quia quando intelliguntur impossibilia, intelligitur aliquid sub aliqua ratione impossibili, ergo intelligitur aliquid, vel quod secundum se directe non est reale, nec possibile; vel sub ratione aliqua, quæ ipsi repugnat à parte rei, licet non repugnet ipsi sic concipi.

Alij probant hanc conclusionem, quia quoties intellectus intelligit aliquod obiectum, aut prædicat vnum de alio, resultat in re intellecta ac prædicata aliquis respectus; sed ille respectus non est realis, ergo est rationis, & consequenter datur entia rationis. Sed hæc probatio dependet ab incertissimis principiis, aut enim maior est falsa,

aut minor, vt quæstione sequenti ostendetur.

11. **O**biicies contra conclusionem: nihil est intelligibile quod non sit ens reale, ergo nō datur aliquod ens rationis intelligibile, probatur antecedens, quia omne intelligibile necessarium est, antequam intelligatur, sed omne quod est antequam intelligatur, est ens reale; ergo omne intelligibile est ens reale.

Confirmatur primò authoritate *Philosophi* 1. *Poster.* 2. asserentis impossibile esse vt id quod non est, sciatur, ergo si ens rationis non sit, non potest sciri; sed absolute & simpliciter verum est de ipso dicere quod non sit, nam esse absolute & simpliciter solum competere potest enti reali, ergo non potest cognosci.

Confirmatur secundò, quia intelligibilitas est proprietas entis realis, ergo nequit competere enti rationis, & consequenter ens rationis non datur.

Respondetur ad obiectionem negando antecedens. Ad cuius probationem iuxta *Complutenses* q. 1. de ente rationis, quos videtur sequi *Mastrus* hic q. 1. neganda esset maior, quia putant ens rationis non prius esse cognoscibile quam cognoscatur actu, quia secundum ipsos actu cognosci est de essentia entis rationis: quando autem actus est de essentia entis, potentia ad illum actum non antecedit actum, vt patet, inquit, in Deo, in quo quia actu existere aut intelligere est de essentia eius, non antecedit istos actus possibilitas existendi aut potestas intelligendi.

12. **V**erum præterquam quod hi authores videantur sibi contradicere, nam in eodem ipso loco fatetur ens rationis esse cognoscibile antequam cognoscatur; quæ autem potest esse maior contradictio quam quod ens rationis sit cognoscibile antequam cognoscatur, & non sit prius cognoscibile quàm cognoscatur, nisi forte sit aliqua differentia ponenda inter antequam & priusquam. Sed præter, inquam, hoc, omnino falsum videtur quod ens rationis nō sit prius cognoscibile quam cognoscatur: nam quemadmodum ex eo quod verum sit dicere hodie quod Antichristus sit producibilis, & non sit verum dicere quod sit productus, optime colligitur quod sit prius producibilis quam producat: ita similiter optime colligi potest chymeram esse prius intelligibilem quam intelligatur, ex eo quod verum sit dicere illam esse intelligibilem iam, licet non intelligeretur actu iam.

Rursus non minus falsum est actu cognosci esse de essentia entis rationis: nam actu cognosci dicit formaliter ipsam cognitionem, per quam cognoscitur ens rationis, ergo non potest esse de essentia alicuius, de cuius essentia non sit illa actualis cognitio: sed euidenter videtur actualē cognitionem, qua cognoscitur chymera v. g. compositum ex homine & equo, non esse de essentia illius chymæræ: tum quia alias cognitio terminaretur ad se ipsam & cognosceret seipsam: cognoscit enim chymeram & partes essentielles eius, quod est absurdum, tum quia experientia constat nos dum cognoscimus entia rationis non cognoscere ipsammet cognitionem, nec habere ipsam obiectiue nobis propositam; quod tamen esset falsum, si cognitio illa esset de essentia entis rationis.

13. **I**llud autem exemplum de Deo, quo vtruntur Complutenses, ipsismet officit, nam si verum esset dicere de Deo pro hoc instanti quod esset potens existere & intelligere, non esset verum dicere pro hoc eodem instanti quod existeret & intelligeret, profecto possibilitas existendi & potestiam intelligendi antecederent in Deo actus illos existendi & intelligendi; vnde si ista possibilitas aut potestas de facto non antecederent istos actus, ideo saltem partialiter id verum est, quia pro nullo instanti verum est, quod possit existere aut intelligere Deus, pro quo nō sit verum quod de facto existat & intelligat; ergo quandoquidem verum sit dicere pro hoc instanti quod ens rationis sit intelligibile, licet pro hoc instanti non intelligeretur, sequitur potius ex illo exemplo, quod sit prius intelligibile quam actu intelligatur. Adde ad hæc falsum supponi à Complutensibus dum dicunt potentiam intelligendi diuinam non esse priorem intelligence diuinæ, quod tamen ad hunc locum non spectat.

Iuxta quædam Scotistam recentiorum, etiam eadem maior

Respon-
sio Com-
pluten-
sium.

Reici-
tur.

Ens ra-
tionis
prius est
cognos-
cibile,
quam co-
gnosci-
tur.

Actu co-
gnosci
non est
de essen-
tia entis
rationis.

Dantur
entia ra-
tionis.

Alia re-
sponso.
Reici-
tur.
Intelli-
gibile per
alienas
species
prius est
intelligi-
bile quã
intelligi-
tur.
Respon-
sio Ma-
strij.
Reici-
tur.

ior esset neganda cum Cöplutensibus, sed ex aliis princi-
piis, quia inquit, nõ est necessarium ad hoc vt aliquid sit
cognoscibile per alienas species (p̄v̄t̄ ens rationis in-
telligi debet quod ante actualẽ cognitionem habeat esse
proprium & formale, sed sufficit quod illud habeat esse
proprium & formale, per cuius speciem cognosci debet.
Verum quamvis non esset necessarium vt ens rationis,
quod per alienas species debet intelligi, habeat esse pro-
priũ antequã intelligatur in ordine ad producendam spe-
ciem sui, tamen id est necessarium ex alio capite, quia scilicet
non semper debet intelligi, & sēper potest intelligi.

Respon-
sio me-
lior.

14. *Melior itaque respondetur* ad maiorem prædictam, ni-
mirum omne intelligibile prius est antequam intelliga-
tur, eam distinguendo: prius est quoad esse intelligibile &
possibile, seu quoad esse essentiali: cōcedo: prius est quoad
esse existentia, negatur, quia de facto ipsamet entia rea-
lia sæpe prius intelliguntur quam existant realiter: cur
ergo esset necesse quod prius esset ens rationis quoad
esse existentia, quam, intelligeretur.

Quo sc̄,
su quod
non est,
nequit
intelligi.

Ad primam confirmationem ex Philosopho, respondeo
locum illum non esse vllo modo adpropositum, quia lo-
quitur de propositione obiectionis fallã, quam dicit non
posse scientifice cognosci vt veram, vnde sensus genui-
nus est: illud quod non est verum, v. g. Deum non esse
bonum, non potest scientifice cognosci.

Intelli-
gibilis
non est
proprie-
tas entis
realis so-
lūmodo.

Ad secundam confirmationem de intelligibilitate, Respon-
detur breuiter negando antecedens, cuius ratio desumenda
est à posteriori ex experientia qua constat plura intelligi,
quæ non sunt entia realia, & à priori, quia nulla est ratio
vnde sola entia realia haberent intelligibilitatẽ termina-
tiã, de qua loquimur, hoc est potentiam ad terminan-
dam cognitionem, licet sola entia realia habeant intelli-
gibilitatem motiuam, hoc est virtutem effectiuam seu pro-
ductiuam cognitionis per modum obiecti motiui.

15. *Obiicies secundo:* Si darentur entia rationis, deberent
produci per aliquam causam realem, sed nequeunt sic
produci, quia quidquid produci potest per causam rea-
lem debet esse reale.

Causa
realis po-
test ali-
quid pro-
ducere
intention-
aliter
quod nõ
est reale.

Respondetur negando minorem, & distinguendo eius
probationem: quidquid producit per causam realem quoad
aliud esse quam intentionale, cōceditur; quoad esse in-
tentionale, negatur. Itaque sicut potest intellectus cũ deter-
minatis speciebus producere Antichristũ quoad esse in-
tentionale, intelligendo ipsum pro hoc instanti, licet Anti-
christus non habeat esse reale actuale, quia actualiter nõ
existit extra intellectũ, ita potest intellectus mediãtibus
determinatis speciebus dare esse intentionale entibus ra-
tionis intelligendo ipsa, quamvis non habeant aliud esse
existentia nec actuale, nec possibile.

16. *Obiicies tertio:* Nihil est in intellectu, quod non prius
fuerit in sensu, hoc est quod non prius fuit perceptum à
sensu aliquo materiali corporeo, vel interno vel externo,
vt communiter à Philosophis tenetur, & patet ob depen-
dentiã intellectus in intelligendo à phantasmatibus, de
quo suo loco; sed ens rationis non potuit esse in sensu
vllo materiali, ergo non potest percipi ab intellectu.

Quomo-
do quid-
quid est
in intelle-
ctu debet
esse in
sensu.
Quid est
esse in
sensu for-
maliter,
& occa-
sionaliter.

Respondetur distinguendo maiorem, quod non fuit, in
sensu vel formaliter, vel occasionaliter, concedo maiorem;
quod non fuit formaliter nego maiorem & similiter di-
stinguenda est minor; non poterit esse in sensu secundum
se formaliter, transeat minor, occasionaliter, nego mi-
nores, & consequentiam.

Esse autem in sensu aliquo formaliter & secundũ se, est
illam ipsam rem secundum se percipi à sensu; esse autem
occasionaliter in sensu est aliquid aliud percipi à sensu, ex
cuius occasione intellectus deuenit in cognitionem illius

rei, quæ dicitur esse in sensu occasionaliter. Et sane non
alio modo substantia: & materiales quam immateriales,
& accidentia spiritualia, ac relationes sunt in sensu quã
occasionaliter, licet nemo dubitet quin intelligantur ab
intellectu; vnde non debet videri mirum quod entia ra-
tionis intelligantur ab intellectu, quamvis non sint in
sensu alio modo, quam occasionaliter, hoc est quatenus
aliqua alia percipiuntur à sensibus, ex quibus mediante
negotiatione intellectus formantur species representa-
tiuæ entium rationis.

17. *Obiicies vltimò:* Si darentur entia rationis possent
dari prædicata superiora sine inferioribus, sed hoc vide-
tur absurdũ, ergo & antecedens, vnde sequitur. Probatur
maior, quia quando aliquis cognosceret rationem entis
rationis absque speciebus eius, daretur ista ratio generi-
ca, & non darentur species, probatur etiam minor, quia
prædicata superiora identificantur realiter inferioribus,
& sunt partes metaphysicæ totius entitatis cōstatæ ex
prædicatis superioribus & differentiis contrahentibus:
illa autem est differentia inter partes metaphysicas &
physicas, quod hæc possint separari ab inuicem, & vna
existere sine altera, illa verò non possint, vt patet in ani-
malitate & rationalitate, quæ sunt partes metaphysicæ
hominis, & nequeunt separari quoad existentiam; & in
anima ac corpore, quæ sunt partes physicæ hominis, &
in morte separantur, ab inuicem quoad existentiam.

Respondetur distinguendo maiorem: quoad esse inten-
tionale, concedo, nec hoc est absurdum, cum certum sit
quod prædicata metaphysica superiora & inferiora en-
tium realium possint separari quoad esse intentionale,
quandoquidem experientia constat intelligi sēper animal
non intellecto homine nec rationalitate: quoad aliud
esse nego maiorem, illud enim esset absurdum, vt bene
probatum est in obiectione.

ADDITIO.

In hac questione n. 13. impugnauit Mastrius, quatenus
docuit quod ens rationis secundum esse fundamentale
sit prius intelligibile quam intelligatur, non vero secun-
dum esse formale, quia de eo secundum illud ipsum esse
formale ipsius, quod intelligitur cognitione directa (de
qua est difficultas non de cognitione reflexa, quæ non
facit ad rē) verum erat dicere antequam intelligebatur,
quod poterat intelligi: ergo prius erat intelligibile per
cognitionem directam quam per talem cognoscitur.

Respondet autem Mastrius Disp. 2. Met. n. 234. negando
sequelam quia ad veritatem antecedentis sufficit quod
in re fundamentum præcedat, & potentia in intellectu
ad ipsum fingendum, vnde secundum ipsum intelli-
gibilis entium rationis, antequam intelligatur, non est
aliquid intrinsecum vt in entibus realibus, sed pura de-
nominatio extrinseca desumpta à potetia rationis fabri-
catrice ipsius, vnde infert paritatem quam ego adduxi de
Antichristo producibili, antequã produceretur non esse ex
omni parte adaptatã quia ipsius producibilis fudatur
in esse reali potetiali, quod habet antecedenter ad actua-
lem existentiam, & ideo per intrinsecam denominationem
potest dici producibilis antequam produceretur, non est
autem ita de ente rationis propter rationem præmissam.

Contra quia in hoc discursu manifeste petitur princi-
piũ, & sane si intelligibilis entis rationis est denomi-
natio extrinseca desumpta à potetia, quæ potest dare ipsi
esse rationis, possibilitas realis Antichristi erit denomi-
natio extrinseca desumpta à potetia potente realiter pro-
ducere ipsum, & si producibilis huius fundetur in esse
reali potetiali quod habet, antequam produceretur &
propterea sit denominatio intrinseca, possibilitas & in-
telligibilis entis rationis fudabitur in esse rationali vt
ita loquar potetiali ipsius & consequenter erit æque
bene denominatio intrinseca à summa paritate rationis.

Addit Mastrius Quiedam meam hanc doctrinam seu
modum dicendi, vt prorsus inanem, & solum in verbis
consistentem refutare. Nõ habeo quidem hunc Autho-
rem ad manũ, vt videam an tam immodesta vtatur cen-
sura. Sed neque quid ille censet curo. Dum conuenit cũ
Mastrio, facile erat vt impingeret, & quam deficeret à
veritate,

Prædica-
ta supe-
riora ab
inferio-
bus pos-
sunt se-
parari
quoad
existen-
tia inten-
tionale.

veritate, tam erraret in censura, sed videamus quomodo refutat meam scientiam.

Cum, inquit ex ipso Maftrius, dicimus essentiam entis rationis non dicere actu cognosci, sed posse, hoc potest intelligi in duplici sensu, primo quidem in eo, quo dicere solemus quod essentia hominis non consistit in ipso actu ratiocinandi, sed in hoc quod est posse ratiocinari, & hic sensus est falsus, quia ens rationis nullum habet esse præter hoc quod est actu cognosci, alioquin esset ens reale; secundo sic ut per hoc intelligatur quod ens rationis non dicat essentialiter actu cognosci, seu ipsam terminationem passivam, sed tantum ut possibilem, & hoc etiam non bene dicitur, quia vniō quāvis actualiter dicat nexum extremorum (præterea alia exempla quæ eandem vim habent) adhuc considerari potest ut possibilis, nec tamen vllus dicit essentiam ipsius consistere in hoc quod possit vniri, sed in actu vniendi, qui intelligitur actu existere, quando vniō existit: ergo similiter dicendum de ente rationis quod essentialiter consistat in actu cognosci. Hic est discursus Quiedæ contra meam sententiam teste Maftrio.

Sed cuiuscunque sit nihil facit contra meam ut omit- tam me non dicere quod essentia entis rationis consistat in posse cognosci: sicut enim possibilitas entis realis non est essentia eius, sed proprietas fundata in ipsius natura, ita cognoscibilitas entis rationis non est de essentia ipsius sed eius proprietas. Sed ut hoc omitam, dico primo primum modum quo intelligi possit, quod asserimus de ente rationis, non esse falsum, & in huius probatione adducta ab Quieda committi manifeste principium, nec habet apparentiam quod ens rationis capiat suum primū esse essentia à cognitione qua cognoscitur, quāvis ab ea accipiat primum suum esse existentia, nec sequitur ex hoc cum vlla probabilitate quod sit ens reale. Ad secundum modum dico quod si quis eo veteretur non sufficenter impugnetur ab Quieda: falsum est enim quod essentia vniōnis consistat in eo quod est actu vniri; sed in eo quod est esse actualem vniōnem, hoc est talem entitatem aut modum, cuius natura est cum existit, actu vniri, & certū est ex hoc non sequi quin prius sit possibilis quam actu sit aut vniri: vnde si habeat proportionem cum ente rationis quātum ad hoc, quāvis ens rationis sit talis natura ut non possit existere quin actu cognoscatur, inde non sequitur quin prius sit possibilis quam actu cognoscatur, nec quod essentia ipsius consistat in actu cognosci. Omitto male Maftrium impugnare eo loci Quiedam qua parte displicet ipsi eius discursus.

Uterius Num. 238. Impugnat aliam rationem meam qua probo actu cognosci non esse de essentia entis rationis, quia scilicet sequeretur quod ipsa cognitio esset de essentia entis rationis. Impugnat, inquam, hoc negando sequelam, primo quia quāvis denominatio cogniti realiter & subiectiue dicat cognitionem realem, vnde resultat, tamen si præcisè & formaliter consideretur in esse denominationis extrinsecæ, non est cognitio, sed quid ex ea resultans, vnde esse cognitum hoc modo consideratum, non dicit ipsam cognitionem realem sed terminationem passivam ipsius, secundo quia propria loquendo formalitas entis rationis in tali denominatione cogniti non consistit, quia talis denominatio in eo instanti quo fit ens rationis non est obiectiue in intellectu, quasi per talem actum attingatur, sed consistit in eo quod ex parte obiecti fingitur & per denominationem talem afficitur, quare cum dicitur quod essentia entis rationis consistat in actu cognosci, sensus est quod essentia non nisi per actualem cognitionem habetur.

Sed contra primam rationem ob quam negat sequelam, quia ex terminis patet siue consideretur esse cognitū realiter & subiectiue siue formaliter & per modū denominationis extrinsecæ, siue ut res illa quæ est cognita, terminat cognitionē, siue ut recipit & afficitur aliquo resultante ex cognitione, patet inquam ex terminis non posse quēpiam intelligere vel concipere esse cognitum quouis modo quin concipiatur cognitio, vnde si essentia ipsius consisteret in esse cognito, per cognitionē qua cognosci-

tur essentia eius, ipsamet deberet cognosci. Omitto quod male dicatur esse cognitum formaliter, non dicere cognitionem, sed aliquid ex illa resultans, quia gratis fingitur aliquid tale resultare, & quia etiam si resultaret & ab eo haberetur denominatio formalis cogniti, illa esset intrinseca & non extrinseca contra Maftrium.

Ad secundā rationem dico in ea expresse concedi meū intentum quod erat probare esse cognitum non esse essentiam, nec de essentia ipsius. Deinde quod dicit esse cognitum esse de essentia rationis, quatenus essentia ipsius non possit cognosci nec haberi nisi per actualem cognitionem, & male dicitur & non est ad rem: male quidē dicitur quia est improprie locutus; excogitata ad euadendam difficultatem, quæ admodum enim calefactio pessime diceretur esse de essentia calidi, licet non possit fieri calidum absque calefactione: ita quāvis non posset essentia entis rationis haberi, hoc est produci, nisi per cognitionē, non inde sequitur quod in villo sensu proprio aut vtitato dici possit cognitio esse de essentia eius; non etiam ad propositum, quia in illo sensu, nec à me, nec ab villo negabatur esse cognitum esse de essentia ipsius.

Poſtremo Num. 239. Impugnat responſionem quam adhibeo Num. 14. quia sic respondendo cōuenio cum iis, qui dicunt entia rationis non pendere ab intellectu quoad esse essentia, quod falsum putat, quia nec ipsa entia realia habent esse essentia antequam existant, quasi condistinctum ab esse existentia; & quia si entia rationis habent huiusmodi esse essentia præcedens actualem existentiam, poterit intelligi secundum illud esse, quod putat me concedere dum eodem Num. 14. aio quod sicut entia realia prius sæpe intelliguntur quam existant, non sit opus ut entia rationis prius existant quam cognoscantur; & denique quia esse possibile entis rationis non dicit aliquid intrinsecum sicut dicunt entia realia.

Ad hæc Respondeo me conuenire cum illis Authoribus in eo quod dicit Maftrius, sed nego meam aut ipsorum doctrinam esse falsam. Ad primam autem rationem eius dico me iam non curare quomodo esse essentia entium realium distinguatur ab existentia eorum, quia quidquid de hoc diceretur, extra controuersiam est, quod homo sit possibilis antequam producat, & sicut hoc est verum de illo, ita sane verū erit quod Chymera hæc vel illa sit intelligibilis antequā intelligebatur actu, quomodocunque distingueretur esse essentia ipsius ab esse existentia. Ad secundam rationē nego sequelam, nimirum quod si ens rationis habeat esse essentia antequā existat, possit intelligi secundum illud esse antequam, existeret, quia eo ipso quo intelligeretur secundum illud esse, existeret, cum habeat existere per hoc quod cognoscatur, neque ego debui videri concedere illam sequelam nisi non intelligētibz quod satis clare tamen dixeram: Dixi enim solum quod non erat necesse ut prius existerent entia rationis quā intelligerentur, hinc autem non sequitur quod prius intelligi possent quam existerent, & quāvis prius intelligi possint entia realia quam existant, non est eadem ratio de ipsis ac de entibus rationis, quia ut dixi hæc non requirunt, ut existant, aliud, quam quod cognoscantur, illa vero sic. Nec ego adduxi exemplum de entibus realibus ad probandum quod entia rationis possent cognosci antequam existerent quemadmodum realia; sed ad ostendendum quod quæadmodum realia poterant cognosci antequam existerent, nec existentia ipsorum debeat præcedere cognitionem ipsorum: ita entia rationis non deberent prius existere quam intelligerentur, quāvis tamen nec possent etiam intelligi antequam existerent.

Ad tertiam rationem Respondeo in ea assumi doctrinam falsam sapius negatam & nunquam probatam, nisi idem admittendo de entibus realibus, quod Maftrius vult esse verum de entibus rationis solummodo.

QVÆSTIO III.

Verum negationes & priuationes sint entia rationis.

Negationes & priuationes in hoc conueniunt, quod per vtramque excludatur forma vel entitas, cuius dicuntur negationes & priuationes; distinguuntur vero per hoc,

hoc, quod priuatio supponat seu exigit in suo subiecto aptitudinem seu inclinationem ad formam quam excludit, negatio vero non exigit: unde carentia frigoris in aqua est priuatio, quia aqua inclinatur ad frigus, & ex se illud exigit: & idem est de carentia formarum substantialium in materia prima; carentia vero irrationalitatis in homine & caloris in aqua, non est priuatio, sed negatio, quia nec homo inclinatur ad irrationalitatem, nec aqua ad calorem.

Quoniam autem sunt aliquæ carentiæ formarum in subiecto, quæ præsupponunt in ipso non solum defectum inclinationis ad illas formas, sed etiam impotentiam, ut est carentia rationalitatis & lapideitatis in brutis; quædam aliæ, quæ non præsupponunt impotentiam, sed tantum defectum inclinationis, ut est carentia albedinis in pariete, & secundum Scotistas carentia motus localis in celo; quædam denique quæ non solum præsupponunt defectum inclinationis ad formas, quibus carent, sed etiam inclinationem ad formam oppositam; ut est carentia caloris in aqua; hinc carentia ut sic, potest diuidi primo in priuationem & negationem, & negatio postea subdividi in negationem inseparabilem, quæ est illa quæ præsupponit impotentiam ad formam, & separabilem, quæ non præsupponit talem impotentiam: & rursus negatio separabilis potest diuidi in negationem cum inclinatione ad formam oppositam, qualis est negatio caloris in aqua, & negationem sine inclinatione ad formam oppositam, qualis est negatio nigredinis in pariete albo. Sintne autem hæc diuisiones per mēbra speciei seu accidentis distincta ad proprium paritū, aut nihil facit, & utraque pars probabiliter substineri possit: quidquid verò quis tenere voluerit de prima diuisione carentiæ ut sic, in negationem & priuationem, idē ut de cæteris teneat, consequens est, quia quantum ad hoc est eadē ratio de omnibus.

Non loquimur autē in præsentī de negationibus aut priuationibus subiectatis in entibus rationis; nec de iis, quas intellectus posset concipere in entibus realibus, in quibus à parte rei non possent reperiri; ut si conciperet negationem spiritualitatis in Deo, aut corporeitatis in homine, quia certum est huiusmodi esse entia rationis; sed de negationibus & priuationibus verè & à parte rei subiectatis in entibus realibus, ut est negatio brutalitatis in homine, caloris in aqua, lucis in aëre tenebroso, &c.

CONCLUSIO.

19. *Negationes & priuationes non sunt entia rationis.* Hæc est communio Scotistarum contra aliquos Thomistas, quos sequitur *Suar. disp. 54. Mer. sect. 3.* Probat manifeste ex dictis, quia insunt rebus realibus independentes à consideratione, verum est enim dicere quod cæcus nullo intellectu considerante habet priuationem visus, & brutum negationem rationalitatis; ergo non sunt entia rationis.

Respondet *Suares* illas non esse entia rationis, ut sunt à parte rei independentes ab intellectu considerante, sed solum ut habent esse ab intellectu.

Contra quia non habent vllum esse ab intellectu, nisi quatenus concipiuntur ab eo ut sunt in se, vel quatenus concipiuntur ab eo per modum entis positiui ipsi à parte rei repugnantis: sed neutro ex his modis sunt, aut sunt entia rationis, quia non est maior ratio quod negatio aut priuatio existens à parte rei fieret aut esset ens rationis per hoc quod conciperentur secundum se, vel modo ipsi repugnante, quam quod Angelus v.g. fieret ens rationis per hoc quod conciperetur secundum se, vel per modum iuuenis ipsi repugnantem; sed Angelus ex eo quod vllō ex illis modis concipiatur, non fit ens rationis, ergo nec negationes nec priuationes.

Confirmatur quia per hoc quod negationes aut priuationes sic concipiuntur, non definiunt à parte rei existere, ergo non definiunt esse entia realia.

20. Quod si aduersarij velint negationes secundum se quidem non esse entia rationis, sed solum reduplicatiue, ut afficiuntur modo entis positiui ipsi repugnantes; fatemur quidem hoc esse verum, sed non est ad propo-

situm, quia questio non est utrum negationes cum illo modo sint entia rationis, sed utrum simpliciter dicendum sit quod sint entia rationis.

Et certe si quaereretur utrum homo esset ens rationis, pessimè responderetur affirmatiue, quatenus homo possit concipi modo ipsi repugnante, & ut sic conceptus reduplicatiue, sit ens rationis: ergo dum quaeritur utrum negationes & priuationes sint entia rationis, male tenetur pars affirmatiua, quamuis possint concipi modo ipsi repugnante, & ut sic conceptæ sunt entia rationis.

Quod si dicatur disparitatem esse, quia negationes & priuationes non possunt concipi nisi modo ipsi repugnante, hoc est per modum entis positiui, hoc omnino falsum est, non enim nisi à rudioribus sic necessarid concipiuntur; & si id etiā esset verū, non iuuaret aduersarios, quoniam tam necessario Angelus pro hoc statu debet concipi per modum corporei; quam negatio per modum positiui, & tamen si quaereretur, Utrum Angelus esset ens rationis, nemo propterea teneret, partē affirmatiuā.

21. *Confirmatur secundo*; quia priuatio à parte rei est principium corporis naturalis in fieri, nec hoc habet ab intellectu, quia id haberet quamuis intellectus esset impossibilis; Deinde intellectus cognoscit extrema primi principij: quodlibet est, vel non est, etiam ut sunt inter se opposita, ergo non concipit vnum per modum alterius.

Obiicit: intelligibilitas est propria passio entis positiui: sed negationes ac priuationes sunt intelligibiles, ergo sunt entia positiua; sed non sunt entia positiua realia, ergo rationis.

Respondeo negando maiorem, præsertim loquendo de intelligibilitate terminatiua, imo si loquamur etiam de motiua intelligibilitate, hoc est de ea quam habet res, quæ mouet ad sui cognitionem concurrente efficienter cum intellectu ad illam, falsa est maior, quia quamuis nihil possit habere talem intelligibilitatem, quod non sit positiuum, non tamen omne positiuum, etiam reale, talem habet, ut patet de relationibus; quæ secundum omnes nequeunt mouere ad sui cognitionem; quod sufficit ad hoc ut intelligibilitas motiua non sit proprietas entis positiui ut sic, nam si esset huius proprietatis, deberet competere omni enti positiuo, ut est euident.

Quod si Scotus aut vllus alius Doctor, cuius auctoritatem negare non placeat, negationes aut priuationes vocet entia, debet explicari sic, ut velit quod sint entia non rigore, prout ens comprehendit sola positiua, sed magis late prout cōprehendit quæcumque intelligibilia siue positiua, siue negatiua; si etiam vocet eas quandoque entia rationis, debet intelligi sic, ut velit quod sint entia rationis, non formaliter, sed fundamentaliter, quatenus scilicet præbent intellectui fundamentum excogitandi entia rationis, modo inferius explicando.

QVÆSTIO IV.

Utrum dentur denominationes extrinsecæ, & an sint entia rationis.

22. *U*træ res melius intelligatur, aduertendū est duplicem considerari solere ab authoribus denominationem, vnam intrinsecam, alteram extrinsecā. Denominatio intrinseca est, quæ provenit à forma, quæ intrinsecè reperitur in re denominata, seu in re, quæ denominatur à tali forma: v.g. paries denominatur albus, & illa denominatio competit ipsi ratione albedinis, quæ albedo est forma intrinsecè reperta in ipsomet pariete, & propterea est intrinseca denominatio. Denominatio extrinseca est denominatio proveniens à forma extrinseca, quæ scilicet nō reperitur in ipsamet re denominata, sed in alia re ab ipsa distincta, v.g. paries denominatur visus & cognitus, & amatus, quæ denominationes competunt ipsi ratione cognitionis, visionis, & amoris, quæ reperuntur non in ipsomet pariete, sed in potentia visiva, intellectiva, & volitiva: unde sunt denominationes extrinsecæ.

23. *U*træque denominatio vocaliter accepta nihil aliud est quam nomen aliquod attributum alicui propter formam ab eo significatam respicientē illud, quod sic denominatur, quæ forma, si sit intrinseca rei denominatæ, ut albedō

Non solum la positiua intelligibilia sunt. Intelligibilia motiua non est proprietas entis positiui ut sic.

Quid denominatio intrinseca.

Quid extrinseca.

Quid denominatio vocaliter accepta.

Diuisio carentiæ ut sic & specierū eius.

Negationes & priuationes non sunt entia rationis.

Negationes non sunt entia rationis ex eo quod considerantur per modum entis positiui.

bedo est intrinseca parietis, & visio potentie visus, denominationis erit intrinseca: unde quando dicitur aliquod nomen concretum, seu denominationis de aliqua re, si aliquis velit scire an denominatio illa sit intrinseca aut extrinseca, debet videre an forma significata per illud nomen, & ratione cuius dicitur de re illa, sit intrinseca vel extrinseca rei, de qua dicitur illud nomen in concreto; & si reperiatur esse ipsi extrinseca, dici debet denominationis esse extrinseca; si vero reperiatur esse intrinseca ipsi, dici debet denominationis esse intrinseca.

Quid
denomi-
natio
realiter
accepta.

Denominatio vero realiter accepta non est aliud, quam vel forma aliqua aliquo peculiari modo respiciens subiectum, vel subiectum aliquo peculiari modo respectum à forma (perinde est quid dicatur) unde si forma ita respiciat subiectum ut sit intrinseca, seu intime coniuncta ipsi à parte rei, denominationis erit intrinseca; si vero forma respiciat ita subiectum, ut non sit ipsi intrinsece coniuncta quoad entitatem suam, licet terminetur ad ipsum, denominationis erit extrinseca. Vno verbo quotiescumque aliquod nomen dicitur de aliquo ad significandum quod aliqua forma sit ipsi intrinseca, tum illud denominatur intrinsece; & hinc quia dicitur paries albus ad significandum quod albedo sit inherens ipsi, partes denominatur albus denominatione intrinseca; quoad vero dicitur aliquod nomen de aliquo ad significandum quod aliqua forma sit in alio, terminata tamen ad ipsum, denominationis ipsius est extrinseca, & hinc quando dicitur quod paries sit visus, quia per hoc significatur visionem esse in oculo terminatam ad parietem, tanquam ad obiectum per illam visum, denominationis illa est extrinseca.

CONCLUSIO I.

Dantur
denomi-
nationes
extrinse-
cæ.

24. *Dantur de facto denominationes extrinsece.* Hæc est communissima in omni schola contra paucos Scotistas, qui, ut facilius defendant in obiectis, quæ dicuntur denominari extrinsece, respectus rationis, à quibus denominentur intrinsece, negant denominationes extrinsecas contra torrentem Doctorem & contra ipsummet Scotum, qui tales concedit in 1. dist. 30. q. 2. n. 12. dist. 32. q. 2. n. 5. & in 3. dist. 19. n. 3. ubi asserit Deum denominari producentem à relatione productionis passivæ, quæ est in creatura, quæ denominatio sine dubio est extrinseca; & opus ab homine factum denominari humanum ab humanitate, quæ est in homine.

Probatur quia apud omnes hoc nomen *visus* dicitur de pariete ex eo quod visio reperiatur in oculo: & quævis resularet in pariete aliquis respectus ad positionem visioni in oculo, de quo postea; tamen clarum est hoc nomen *visus*, non fuisse impositum ad significandum illum respectum siue realis sit, siue rationis, sed potius ad significandum quod aliquis oculus habeat visionem parietis, seu terminatam ad parietem, ut vel ex eo constet quod paucissimi admittant illum respectum, & nulli prorsus præter speculativos aliquos, cum tamen vix vllus sit, qui non cognoscat, quid sit parietem esse visum, secundum institutionem; quæ de facto est istius vocis.

25. *Confirmatur primo*, quia nemo dubitare potest, quin posset imponi hoc nomen *cognitus* ad significandum quod paries terminet alicuius cognitionem, seu quod cognitio parietis habeatur ab aliquo: sed si sic imponeretur, paries absque dubio denominaretur cognitus denominatione extrinseca, ergo saltem possibilis est denominatio extrinseca; sed si sit possibilis, non est neganda de facto, sed potius cum cõmuniore sententia admittenda, præsertim cum nulla sit ratio, quæ urgeat oppositum.

Confirmatur secundo, quia certum est visionem quæ est in oculo, terminati ad parietem, & certum est parietem realiter terminare illam visionem: sed visionem sic esse terminatam & parietem eam terminare, est denominatio extrinseca realis: nihil enim intelligitur aliud per denominationem extrinsecam, quam huiusmodi, ergo negari nequit denominatio extrinseca.

Probatur secundo, quia suppositum divinum denominatur, & est realiter vnitum naturæ humanæ assumptæ denominatione desumpta ab vnione reali inherente naturæ humanæ; & non ab vnione aliqua reali in se rece-

pta; neque etiam ab vnione rationis, tum quia absurdum est aliquid realiter vniri per vnionem rationis; tum quia non potest assignari quænam causa produceret illam vnionem rationis in Verbo diuino vnito naturæ humanæ, de quo fufius suo loco: ergo datur denominatio extrinseca de facto.

26. *Probatur tertio*, quia quotiescumque aliquid habet denominationem novam absque vlla forma intrinseca noua, à qua provenit ista denominatio, debet dici denominari denominatione extrinseca: sed de facto multa habent denominationes novas absque vlla forma intrinseca noua, à qua provenire possint istæ denominationes extrinsece. Probatur minor, quia paries, qui in hoc instanti non terminat similitudinem alterius parietis non existentis, & postea terminat illam similitudinem, existente illo altero pariete, habet de nouo hanc denominationem actualiter terminantis illam similitudinem; quam denominationem ante non habuit: sed non habet vllam formam intrinsecam novam, à qua proveniat illa denominatio, nam licet habeat de nouo aliam relationem similitudinis ad alterum parietem terminatam, tamen non habet ab ipsa terminare similitudinem alterius parietis, præsertim in principiis Scoti, omniumque Scotistarum, ut videbimus suo loco agentes de prædicamento relationis; ergo dantur denominationes novæ absque forma intrinseca noua, à qua proveniat, & consequenter dantur denominationes extrinsece.

Probatur denique per dicenda inferius ostendendo non resultare in obiectis visis & cognitis vllam formam intrinsecam, à qua denominentur visa & cognita; nam hoc supposito nemo dubitaret denominationes cogniti & visi esse extrinsecas.

27. *Obiicies* pro aduersariis: denominatio formalis proveniens à forma, non est aliud quam communicatio ipsiusmet formæ, sed nulla forma potest communicare se alicui, nisi illi cui inest, ergo non potest denominare aliquid nisi illud, cui inest, & consequenter nequit denominare aliquid extrinsece.

Respondetur primo, distinguendo minorem: nulla forma potest communicare se intrinsece, nisi cui inest, concedo; non potest communicare se extrinsece, nisi cui inest, nego minorem & consequentiam.

Respondetur secundo negando maiorem, nam potest denominare extrinsece sine communicatione sui, per hoc solum quod particulari aliqua ratione respiciat aliquid:

Respondetur tertio, distinguendo maiorem: denominatio formalis non est aliud, quam communicatio formæ, hoc est respicientia, seu ordo formæ ad rem denominatam, concedo maiorem; non est aliud quam communicatio formæ, hoc est coniunctio ipsius intime cum re denominata, nego maiorem, huiusmodi enim coniunctio requiritur solum ad denominationem intrinsecam.

Obiicies secundo: Scotus in 4. d. 13. q. 1. dicit actionem esse in passio, quia alias sequeretur quod passum esset agens, nam forma debet denominare illud in quo est. Sed hic discursus non esset bonus, si daretur denominatio extrinseca, quia sicut visio denominat extrinsece obiectum visum, & non denominat sic potentiam, in qua est: ita actio, quamvis esset in passio, posset denominare causam agentem, quamvis non denominaret sic passum: ergo secundum Scotum non datur denominatio extrinseca.

Respondetur negando minorem: nam quamvis posset forma aliqua dare aliquam denominationem extrinsecam alicui, quæ non posset dare suo subiecto, in quo inexistere; tam adhuc actio deberet denominare passum agens, si esset in passio, quia quandoquid sit forma realiter distincta à passione, pertinet enim ad aliud prædicamentum, deberet aliquam denominationem tribuere passio distincta à denominatione, quam tribueret illi passio; nam ut bene Scotus impossibile est quod aliqua forma sit in aliquo subiecto, & non tribuat ipsi aliqua denominationem: sed nullam aliam denominationem posset tribuere, nisi agentis: ergo talem tribueret passio. Itaque non ex eo quod actio deberet tribuere denominationem agentis passio, si esset in passio quomodocunque, negat Scotus actionem esse

esse in passo; sed ex eo quod esset in passo tanquam forma distincta à passione: ex hoc autem non sequitur quid datur denominationes extrinsecæ à formis, quæ etiam tribuunt denominationes intrinsecas.

CONCLUSIO II.

28. *Denominationes extrinsecæ proveniunt à formis, extrinsecis realibus non sunt entia rationis; sed tam realia quam sunt denominationes intrinsecæ proveniunt à formis realibus intrinsecis.* Hæc etiam est communissima contra paucos, qui eam negare videntur in verbis, sed in re ipsa forte non negatur ab ipsis. Probatur quia nihil aliud sunt istæ denominationes, quam formæ reales terminatæ ad talia vel talia obiecta: sed istæ formæ sic terminatæ sunt à parte rei independentes ab vlla consideratione, per quam ipsæ mer considerentur, nam quamvis esse cognitum verbi gratia non sit absque consideratione rei quæ dicitur cognita, tamen est à parte rei independentes ab vlla consideratione terminata ad ipsum esse cognitum formaliter, ergo istæ denominationes sunt entia vere realia, non vero entia rationis.

29. Verum quidem est, si quis consideraret lapidem v. g. esse cognitum per cognitionem aliquam inexistētem in se ipso, quod denominatio cogniti, ut sic concepta, esset ens rationis, quia impossibile est, quod sit cognitus per cognitionem in seipso receptam: sed hinc tamen non sequitur, esse cognitum, seu denominationem extrinsecā vllam esse ens rationis, quia quod sic vel sic concipitur, non variat naturā ipsius, præsertim cum per accidens sit quod sic concipitur, quandoquidem possit optime concipi esse cognitum, non cōsiderando cognitionē esse in ipsamet re cognita, sed potius considerando ipsā esse in potentia cognoscente: quod si etiam non posset concipi nisi illo falso & erroneo modo, non propterea sequeretur, quod ipsa secundum se esset ens rationis, ut patet ex se & ex dictis quæstione præcedenti.

Sentētia
Camerarij.

Camerarius p. 1. q. 2. existimat cōcreta illa quæ oriuntur ex formis extrinsecis, v. g. cognitum, prædicatum, subiectum esse causaliter quidē denominationes extrinsecas & reales, sed formaliter tamen putat eas esse denominationes intrinsecas provenientes à forma rationis. Verū contra est, quod formaliter loquendo, esse cognitū nihil aliud dicit quam vel cognitionem esse in aliquo terminatam ad obiectum illud quod dicitur cognitum, vel ipsum obiectum terminare cognitionem alicuius, quod totum est quid reale.

Reici-
tur.

30. Sed obijciunt pro Camerario: omnis denominatio & prædicatio formalis de inesse, qualis est esse cognitum, esse prædicatū, esse subiectū, supponit in subiecto, quod denominatur, effectum formalem formæ denominatæ, sed effectus formalis nihil est aliud, quā forma in subiecto, ergo esse cognitum &c. non est denominatio extrinseca sed intrinseca, & consequenter dicit ens rationis.

Respondeo negando minorem, effectus enim formalis significatus per nomen concretum potest esse aliquādo forma in subiecto, & potest esse aliquando forma ad subiectum terminata, & sic est in huiusmodi concretis.

31. *Obijciunt secundo* pro eodem: esse cognitum est concretum aliquod, sed omne concretum dicit formam & subiectum habens formam, nō autem subiectum & formam ad illud terminatam, ut inductione patet, ergo esse cognitum non est denominatio extrinseca.

Respondeo negando minorem, pro secunda parte, nec sane vlla de ea re fieri potest inductio ad propositū, nisi petendo principium, hoc est supponendo illud quod est in controuersia, nempe esse cognitum, non dicere subiectum & formam ad ipsum terminatam.

32. *Obijciunt tertio*: scibile & cognoscibile sunt relatiua ex Philosopho 5. met. text. 10. eo quod sciētia & cognitio referantur ad ipsa, ergo esse cognitum & volitū sunt etiā relatiua, & consequenter dicit formaliter relationem, quæ est intrinseca subiecto, quod dicitur cognitū & volitum: probatur cōsequētia quia est eadem ratio.

Respondeo negando consequentiam cum probatione, quia scibile habet sibi identitatem aptitudinē ad terminandam cognitionē, quæ aptitudo est relatio, & sine illa

aptitudine non posset terminare illam; sed res cognita non debet habere aliquid præter suam entitatem & cognitionem ad se terminatam, unde non debet dicere relationem sibi intrinsecam.

33. *Obijciunt quarto*: quando quis concipit esse cognitum vel concipit illud esse in aliquo, vel in nullo, alicubi vel nullibi: non in nullo aut nullibi ut patet, ergo in aliquo & alicubi, & consequenter in re cognita.

Confirmatur, quia esse cognitum concipitur ad modum accidentis coniuncti suo subiecto, ergo concipitur necessario, ut habens esse in subiecto.

Respondeo: quando quis concipit aliquam rem esse cognitam ab alio, eum concipere re illam quæ cognoscitur esse alicubi, ubi nimirum est, & si sit accidens, esse in alio; si substantia, esse per se; & præterea concipit esse cognitionem in aliquo intellectu ad illam rem terminatam, & nihil aliud præter hoc debet cognoscere. Unde si esse cognitum formaliter loquendo dicat cognitionem, concedo, quod qui concipit esse cognitum formaliter, concipiat illud esse in aliquo, nempe in intellectu cognoscentis, sed terminatum tamen ad rem, quæ denominatur cognosci: si vero esse cognitum dicat vtrumque, & rem scilicet & cognitionem, qui concipit esse cognitum, concipit illud esse, ubi est & res & cognitio, si concipiat illud vere prout est: nec in hoc est vlla difficultas.

Ad confirmationem Respondeo, negando antecedens; nam qui illud concipit recte, nihil aliud concipit, quam quod cognitio sit terminata ad rem, quæ dicitur cognita, vel quod res illa terminet cognitionem.

QVÆSTIO V.

An ad denominationes extrinsecas sequantur necessario entia rationis.

34. *Hæc quæstio*, est magis controuersa, præsertim inter Scotistas, quā præcedens, & versatur principaliter circa denominationes extrinsecas, desumptas ab actibus vitalibus, ut à visione, intellectu, imaginatione, volitione, &c. unde sensus est, an quoties oculus videt parietem, intellectus intelligit hominem, voluntas vult bonum, sequatur aut resultet in pariete, homine, bono, & sic de similibus, aliquis respectus rationis necessarius.

Prima sententia est, quod ad omnem denominationem extrinsecam provenientem ab intellectu, sequatur in re sic denominata relatio aliqua rationis, non vero ad alias denominationes extrinsecas. Hanc tenet *Socius 6. Met. q. 18. & Vigerius* de anima rationali §. 2. cum quibus videntur convenire *Complutenses hic q. 2. n. 10.* dicunt etiam quod quando intellectus naturam humanam abstractam à singularibus comparat ad illa, resultet in illa natura habitudo quædam seu relatio rationis terminata ad illa singularia.

35. *Secunda sententia* est, quod non solum ad denominationes extrinsecas provenientes ab actibus intellectus, sed etiam ad illas, quæ proveniunt à quacunque potentia vitali percipiente obiectum, seu quomodocunque tendente vitaliter in illud, resultent in illis obiectis relationes quædā rationis, v. g. quando intellectus cognoscit, aut oculus videt, aut voluntas vult aliquod obiectum, dicunt authores, huius sententiæ resultare in obiectis illis, quæ videntur, cognoscuntur, aut amantur, quosdam respectus rationis, à quibus respectus denominantur illa obiecta visa, cognita, amata; unde vocant illum respectum, qui ad cognitionem resultat obiecto cognito, cognitionem passivam, ad differentiā scilicet cognitionis, quæ est in intellectu, quamque ipsi vocant cognitionem activam: similiter vocant respectum, qui sequitur ad visionem activam, quæ est in oculo, visionem passivam, & respectum qui sequitur ad volitionem, seu amorem activum, qui est in voluntate, volitionem, seu amorem passivum; & eodem modo proportionabiliter discurrunt de obiectis aliarum potentiarum vitalium.

Quod si obijciatur ipsis, respectus illos, qui sequuntur ad alias potentias, præter intellectum, non posse esse entia rationis, quandoquidem non fiant à ratione.

Respon-

Respondent facile se non capere ens rationis pro eo solo, quod sit à ratione, sed pro omni illo, quod non est ens reale: vnde cum prædicti respectus resultantes in obiectis potentiarum quarumcumque vitalium, non sunt entia realia, erunt entia rationis.

Hanc sententiã hoc modo explicatã tenet *Camerarius* supra, & quidam *Scotistæ* in suis manuscriptis, & late impugnatur *Hurt. d. 19. Met. sect. 2.* suppressis tamen authoribus, qui eam tenent, fortassis quia non inuenit vltos, quorum opera essent suo tempore impressa.

36. *Tertia sententia* maxime communis est, non sequi huiusmodi respectus ad actus vltos vitales, & consequenter esse volitum, cognitum, visum &c. non dicere formaliter respectus rationis, nisi quatenus vellet intellectus considerare in illis aliquam formam intrinsecam, à qua habent illam denominationem, quæ consideratio non necessario habetur, quando obiectum cognoscitur, aut videtur, aut amatur.

Duplex
esse cog-
nitum.

Antequam nostram statuamus sententiam, pro tollenda omni æquivocatione, aduertendū est duplex posse considerari esse cognitum in re, quæ cognoscitur; vnum, cuius ratio formalis habetur ab ipsamet cognitione, siue actiua, quæ est in intellectu cognoscente, siue passiva, quæ resultat in obiecto, quod cognoscitur, & potest vocari esse cognitū reduplicatiue, hoc est esse affectū cognitione, sicut esse album est esse affectū albedine. Alterū esse cognitum est esse intentionale, quod habet res, quæ cognoscitur, secundum quod esse intentionale terminat cognitionem, & hoc esse cognitum vocatur à *Scotistis* esse diminutum, de quo eo agit ipsamet *Scot. 1. d. 30. q. 2. & d. 35. q. 2m.* Differentia autem inter vtrumque esse cognitum, est quod primum constituitur formaliter per ipsamet cognitionem, & quod non cognoscatur per eandem cognitionem. Secundum vero non constituitur formaliter per ipsamet cognitionem, sed cognoscitur per ipsam. Quando ergo quærimus an esse cognitum sit ens rationis, nō loquimur de illo esse intentionali, quod habet res, quæ cognoscitur, sed de esse cognito, ut dicit formaliter cognitionem; & verus sensus quæstionis est, an quando cognoscitur res, resultet in re cognita respectus aliquis rationis, à quo respectu denominetur intrinsece & formaliter cognita.

CONCLUSIO I.

Æque
deberet
respectus
rationis
sequi ad
omnes
actus po-
tentiarū
vitalium.

37. *Si sequitur aliquis respectus rationis ad cognitionem alicuius obiecti, sequitur etiam ad quoscunque actus voluntatis & aliarum potentiarum vitalium.* Hæc est communior cōtra primam sententiam, & probatur breuiter, quia est eadem prorsus ratio, nam si non potest obiectum cognosci per cognitionem, quæ est in cognoscente, quin sequatur in illo aliquis respectus, non poterit etiam obiectum videri aut amari, quin sequatur aliquis respectus in obiecto viso & amato; & si respectus sequens ad cognitionem in obiecto cognito sit rationis, similiter respectus sequens in obiecto amato erit respectus rationis. Præterea si potest obiectum amari, aut videri absque resultantia alicuius respectus, poterit etiam obiectum cognosci absque tali resultantia; nec credendum est vllum, qui rem hanc velit leuiter considerare, dubitare posse de hoc.

CONCLUSIO II.

Non se-
quuntur
respectus
rationis
ad actus
vitales.

38. *Non resultat in obiectis perceptis per potentias vitales respectus rationis.* Hæc est conformis *Doxori in 1. d. 35.* vbi ait relationem rationis non posse consequi rem ex natura rei; sed si sequerentur relationes rationis ad actus vitales tendentes in obiecta, consequerentur respectus rationis rem ex natura rei, nam reuera aliquid consequi rem ex natura rei, non est aliud, quam quod consequatur ipsam alio modo, quam per considerationem illius, quod sic sequitur, v. g. quotiescumque aliquid aduenit parietī absque eo quod consideretur aduenire ipsi, illud sequitur ex natura rei, vnde cum isti respectus sequantur ad actus vitales tendentes in obiecta secundum aduersarios, absque eo quod considerentur ab vlla potentia; sequitur quod consequantur obiecta ex natura rei; & consequenter quod non sequantur

Quid est
aliquid
sequi
aliud ex
natura
rei.

omnino; aut si sequantur, quod non sint respectus rationis iuxta principia *Scoti.* Conclusionem præter plures *Scotistas* in manuscriptis quos sequuntur *Merinerus hic quest. 2. Fuentes quæstione 2. Log. difficultate secunda,* tenent communiter recentiores; & speciatim *Hurtadus d. 19. met. sect. 2. Auerſa q. 2. Logica sect. 2. d. 4.* contra aucthores primæ & secundæ sententiæ.

39. *Probatur primò* contra eos, qui licet admittant huiusmodi respectus resultare in obiectis post cognitionem, negant tamen obiecta denominari ab ipsis cognita, sed ab ipsamet cognitione, quæ prior est, per denominationem extrinsecam. Probatur inquam contra hos, quia si obiectum denominetur cognitum denominatione extrinseca per ipsamet cognitionem, ad nihil protinus deseruit iste respectus sequens: nullus enim est vsus, aut effectus eius quam reddere obiectum sic, vel sic cognitum; ergo si non habeat hunc effectum (ut expresse asserunt *Compluſenses supra n. 11.* cum non habere) nulla ratione admitti debet necessario resultare, nisi aliquis velit ipsum fingere.

40. *Probatur conclusio secunda* contra eos qui admittunt illos respectus, ut ab iis denominentur obiecta cognita, visa, volita &c. quia etiam si darentur isti respectus, non sufficerent ut obiectum diceretur formaliter cognitum, aut visum &c. ergo non debent poni. Probatur antecedens; quia nullus respectus sufficit, ut intellectus dicatur formaliter intelligens, aut videns, sed ad hoc necessario debet in ipso poni qualitas absoluta, ut conceditur ab omnibus, & videbimus in libris de Anima, ergo nullus respectus debet sufficere, ut obiectum dicatur cognitum.

Confirmatur: cognitio actiua ultra omnem respectum dicit formam absolutam, ergo cognitio passiva etiam si detur, præter omnem respectum debet dicere formam absolutam: sed aduersarij non fatentur aliquid absolutum sequi in obiecto cognito, ergo non sequitur aliquid, quod sit cognitio passiva, & consequenter nihil omnino sequitur.

Cognitio
passiua si
daretur
deberet
include-
re ali-
quid ab-
solutum.

Quod si dicant sufficere ut absolutum, quod importatur per cognitionem, sit in intellectu. *Contra:* Si sufficit ab hoc ut obiectum vere cognoscatur, quod absolutum, quod principaliter importatur per cognitionem, sit ipsi extrinsecum, & intrinsecum intellectui, ergo sufficit ut respectus omnis, qui importatur per cognitionem, sit extrinsecum, obiecto & consequenter non requiritur vllus respectus, qui sit intrinsecus ipsi.

41. *Probatur tertio* conclusio vniuersaliter contra omnes & simul confirmatur præcedens ratio: Non sunt multiplicanda entia sine necessitate, ut omnes fatentur: sed nō est vlla necessitas istorum respectuum rationis, qui sequerentur ad actus intellectus, & ceterarum potentiarū vitalium, ergo non debent poni. Probatur minor, quia tota necessitas eos ponendi est, ut saluetur denominatio cogniti & voliti, seu ut detur aliqua forma, à qua habeatur formaliter ista denominatio; sed absque illis respectibus datur alia forma, à qua posset provenire, ergo nō est necessitas ponendi istos respectus. Probatur minor, quia ista denominatio potest provenire à cognitione & volitione, quam vocant actiuam; esse enim cognitum & volitum nihil aliud est quam esse aliquid habens ad se cognitionem, & volitionem terminatam: sed certum est quod hoc formalissime habeatur à cognitione, & volitione extrinseca obiecto; imo non posset haberi à cognitione aliqua aut volitione, quæ esset obiecto intrinseca; quia sicut cognitio intrinseca intellectui non terminatur eo ipso ad intellectum, sed ad obiectum; ita etiam cognitio intrinseca subiecta in obiecto non terminaretur ad obiectum, sed ad intellectum, & consequenter non haberetur esse cognitum aut volitum per cognitionem aut volitionem intrinsecam obiecto, quamuis daretur talis cognitio & volitio.

42. *Dices primò,* cognitionem, quæ est in cognoscente, esse formam actiuam, & propterea eam non posse tribuere denominationem passiuam, qualem habet illud quod cognoscitur.

Sed contra est, quod relatio creaturæ, quæ est forma tam

Forma
vna po-
test tri-
buere
denomi-
nationē
actiuam
& passi-
uam.

passiua, quam esset quicumque respectus resultans in ob-
iecto cognito, quia dat denominationem producti, tri-
buit Deo formaliter denominationem actiuam produ-
centis, vt manifeste asserit *Scot. 1. d. 30. q. 2. num. 12.* ergo
similiter cognitio, quæ tribuit intellectui denotatio-
nem cognoscentis actiue, potest tribuere obiecto deno-
minationem cogniti passiue. *Deinde*, dicere cognitionē,
quæ in intellectu, non tribuere vtramque denominationem
cogniti & cognoscentis, est petere principium, hoc
enim est quod est in quæstione, & quod nos affirmamus.
Et probatur manifeste, quia eam tribuere denotatio-
nem cognoscentis non est aliud, quam eam esse for-
mam, qua mediante percipit intellectus obiectum, &
eam tribuere denominationem cogniti non est aliud
quam esse formam, per quam cognoscitur obiectum: sed
est eadē eam esse formam, per quam percipit intelle-
ctus obiectum, & per quam percipitur obiectum, ergo
tribuit vtramque illam denominationem.

43. *Dices secundò*, quemadmodum similitudo, quæ est
in vno pariete, non denominat alterum parietem simi-
lem, qui est terminus ipsius, sed solum istum parietem,
in quo subiectatur, & propterea ad hoc, vt alter paries
denominetur similis, similitudo altera debet in ipso po-
nita etiam cognitio, quæ est in intellectu, non potest
denominare obiectum cognitum, sed necessario altera
cognitio passiua debet in ipso poni, vt sic denominetur.

Sed contra primò, quia similitudo est forma intrinse-
ce tantum denominans, & non extrinsece, & propterea
non debet dare denominationem, nisi subiecto, in quo
est: sed cognitio est forma extrinsece & intrinsece deno-
minans, & propterea potest dare denominationem in-
trinsecam subiecto suo & extrinsecam termino. *Deinde*:
eadē est ratio propter quam debet poni similitudo in
vtrouque pariete intrinsece, & propterea si ponatur in vno,
debet poni in altero, si non repugnet quod ponatur in
vtrouque: sed non est eadē ratio ponendi & colligendi
cognitionem in intellectu & in obiecto cognito, quia
intellectus habet virtutem eam producendi, obiectum
verò non habet, & consequenter quamuis ponatur in
intellectu, non tamen debet necessario poni in obiecto.

Rursus, si esset eadē ratio de similitudine ponenda
in vtrouque extremo, ac de cognitione ponenda in ob-
iecto & intellectu, non sufficeret ponere respectū in ob-
iecto & cognitionem in intellectu, quæ esset qualitas
absoluta, sed deberet poni qualitas etiam absoluta in
obiecto, quemadmodum ponitur talis in intellectu: sed
ipsimet aduersarij hoc non ponunt, contenti solo respec-
tu: ergo non debent arguere à positione similitudinis
in vtrouque extremo ad positionem respectus in obiecto
in casu nostro. *Præterea* si valeret paritas à similitudine
ad hunc respectum, sequeretur quod, quemadmodum,
non potest esse similitudo realis in vno extremo, quin
sit etiam alia realis in altero; ita non posset etiam esse
cognitio realis in intellectu, quin daretur alia forma
realis in obiecto: sed hoc negant aduersarij, ergo non
debent vrgere illam paritatem.

44. *Probatur quartò conclusio*: si aliquis respectus pro-
duceretur in obiecto, quod cognoscitur, esset respectus
realis: sed hoc implicat, vt faterentur aduersarij, quia non
potest fundari respectus realis in Deo, nec in negatio-
nibus, aut priuationibus, aut impossibilitatibus, quæ tamen
de nouo cognoscuntur, ergo vt aliquid de nouo cogno-
scatur non est necessarium, vt fundetur in ipso relatio
vlla. Probatur sequela maioris, quia omnis respectus, qui
producit à parte rei in aliquo per aliquam causam
realem sine fictione, est respectus realis, sed ille respec-
tus produceretur vere à parte rei sine aliqua fictione
ab aliqua causa reali, nimirum ab intellectu, ergo, &c.

Respondent primò, respectum, qui producit realiter,
esse realem, *Contra*: produci realiter non est aliud
quam produci per causam realem absque fictione.

Respondent ergo aliter secundò, omnem rem quæ pro-
ducitur primario à causa reali esse realem, secus vero, si
producat secundario. *Contra*: respectus reales intrin-
secis aduenientes, vt similitudinis, æqualitatis, produ-

cuntur tantū secundario à causa reali, & tamē sunt reales,
ergo quod aliquis respectus vel entitas producat se-
cundario nō impedit quo minus sit realis, si producat à
causa reali absque fictione: & consequenter debet colligi
ex aliquo alio capite, quod iste respectus non sit realis.

45. *Respondent tertio*, colligi quod non sit realis à po-
steriori: ex eo scilicet quod producat in Deo, de nouo,
qui tamen non est capax alicuius nouæ entitatis realis.

Contra primò, quia si Deus sit capax nouæ entitatis
rationis, quæ entitas resultat in ipso à parte rei inde-
pendenter à consideratione intellectus considerantis il-
lum respectum in ipso, non est vlla ratio cur non esset
capax nouæ entitatis realis, quæ perfectior est, nec vide-
tur esse vlla ratio, cur mutabilitas ad formam realem
dedecet ipsum, nō vero ad formam rationis, quæ seque-
tur in ipso absque fictione & consideratione intellectus.

Contra secundò, quia si Deus potest realissime co-
gnosci sine relatione reali de nouo, multo magis potest
sic cognosci sine relatione noua rationis: absurdum
enim videtur quod denominatio realis dependeat à
forma rationis, vt habet *Scotus in 2. dist. 4. nu. 11.* ergo si
cognoscatur à posteriori quod non recipiat relationem
realem nouam, dum cognoscitur, debet colligi similiter
quod non recipiat relationem nouam rationis.

Confirmatur, quia Deus, vt dixi, realiter cognoscitur,
& est realiter cognitus, ergo non est cognitus, per rela-
tionem rationis, & consequenter vel à nulla relatione
habet denominationem cogniti, vel habet eam à rela-
tione reali.

46. *Contra tertio*, ex eo quod relatio cognitionis pas-
siuæ adueniret de nouo Deo, sequeretur quidem quod
non esset relatio realis ex vno capite, quia Deus est in-
capax talis relationis; ex alio verò capite sequeretur
quod esset realis, quia per eam Deus realiter cognosce-
retur, & quia resultaret in Deo ex natura cognitionis
sine vlla fictione aut consideratione ad illam relatio-
nem terminata: vnde sequeretur quod esset realis, &
non esset realis, quod implicat: ergo dicendum est quod
non sequatur in ipso talis relatio dum cognoscitur.

Contra quartò: quamuis ex eo quod Deus, & negatio-
nes, ac impossibilia sint incapacia formarū realium, se-
quatur non resultare in ipsis, dum cognoscuntur, rela-
tiones reales; tamen inde non sequitur quin tales respec-
tus producantur in aliis rebus capacibus formarum
realium, dum cognoscuntur, aut percipiuntur à poten-
tiis vitalibus: ergo saltem in aliis huiusmodi rebus, si
resultent vlli respectus, debet dici quod resultent respec-
tus reales & non rationis. Probatur antecedens, quia
licet quando natura humana vnitur Verbo diuino, non
resultet nec producat in Verbo diuino vnio aliqua
realis, quia Verbum diuinum est incapax talis vnionis
tamen quando vnitur materia formæ, & quodcumque,
aliud finitum alteri finito, resultat in quolibet extremo,
aut producit vnio realis (maxime in sententia Scoti;
& admittentium duplicem vnionem inter materiam &
formam) quia vtrumque extremum tale est capax nouæ
vnionis: ergo quamuis non produceretur respectus no-
uus realis in Deo, aut aliis obiectis incapacibus eius,
dum cognoscuntur; tamen non propterea debet negari
quin producat in aliis obiectis cognitis, quæ sunt
capacia eius.

47. *Respondent quartò* colligi illos respectus resultā-
tes in obiectis cognitis aut perceptis à potentiis vitali-
bus non esse reales, tum quia producantur à potentiis
vitalibus, quæ non sunt natæ producere aliquid reale
in aliquo extrinseco, quia sunt potentiæ immanenter
agentes: tum etiam quia non producantur eo modo,
quo cetera entia realia; cetera enim entia realia produ-
cuntur, vel per actionē ad se immediatē terminatā, vel
pullulant ratione alicuius formæ repertæ in ipsomet
subiecto, in quo sunt; hi autem respectus non produ-
cuntur per actionem ad se immediatē terminatā, nec
pullulant in obiectis ratione formæ repertæ in ipsis obiectis
repertæ; sed potius ratione formæ repertæ in potentiis
percipientibus, aut tendentibus in obiecta.

D

Contra

Denom-
inatio
realis
non de-
bet per
se depe-
dere à
forma
rationis.

Cogni-
tio pas-
siua resul-
tans in
Deo ef-
fer ratio-
nis & nō
esset.

Quamuis
in Deo
cognito
non re-
sultaret
forma
realis,
resulta-
ret tan-
tē in aliis
capaci-
bus talis
formæ.

Ex diuerso modo produciendi non sequitur quin relatio cognitiōis passiue sit realis.

Contra primò, quia sicut hi respectus sunt diuersæ rationis ab aliis entibus realibus, ita possent habere diuersum modum producendi ab ipsis, & tamen non propterea de finerent esse realia, ergo ex diuerso modo producendi à cæteris entibus realibus, non sequitur quod non sint entia realia.

Confirmatur, quia relationes intrinsece aduenientes non producuntur eo modo, quo cætera entia realia, & tamen non propterea potest dici quod non sint entia realia, ergo quamuis relationes resultantes in obiectis non producuntur eodem modo, quo cætera entia realia, non propterea debet dici quod non sint entia realia.

Contra secundò, quia producuntur eodem modo generico, quo cætera entia realia, quia producuntur alio modo quam per fictionem aut considerationem intellectus, aut alterius potentie percipientis illa: sed hoc sufficit ad hoc quod quantum ad modum producendi æque dicantur realia ac cætera entia.

Quod producat-
tur esse
cognitiō
a poten-
tia vitali
non im-
pedit
realitatē.

48. *Cōtra terriò*, quia quod producantur à potentia vitali, aut quod resultent ad formā extrinsecam suo subiecto, non facit quod non sint realia: non primum, quia si potentia vitalis potest aliquid producere in obiecto reali distincto, & capaci entis realis, & hoc sine fictione aut consideratione rei productæ, non est vlla ratio, unde dicitur quod nō possit producere aliquid reale in illo, unde vel debet negari quod possit producere aliquid realiter, vel debet cōcedi, quod possit producere aliquid reale, & cōsequenter debet dici quod nō sit potentia ita immanenter agens, ut nō possit aliquid producere in aliquo extrinseco, saltē secundario. Non etiā secundū, quia nulla prorsus est ratio cur respectus sequens in aliquo subiecto reali præsertim capaci entitatis realis, ad positionē formæ extrinsecæ inexistentis alicui alteri distincto, modo sequatur sine fictione aut consideratione sui, nō sit realis, tam bene, quā respectus sequens ad formam intrinsecā, v. g. non est vlla ratio cur respectus sequens in pariete ad positionē visionis in oculo non sit realis tam bene, quam respectus sequens in eodē pariete ad positionem albedinis in ipso; quid enim facit ad propositum, quod forma, ad quam sequitur, sit extrinseca aut intrinseca?

Confirmatur, quia dependētia ab extrinseca forma nō potest impedire illam realitatē, nam ipsa relatio similitudinis non resultat in albo absque dependētia ab albedine extrinseca alterius albi, & tamē illa relatio est realis.

Impugnatur
specialiter
Camerarius

49. *Per hoc patet male probari à Camerario* quod respectus sequentes ad actus vitales non sint reales, quia scilicet etsi sint extra animam, tamen non sunt realiter extra animam, & ideo non sunt realiter, quia producuntur à causa, quæ non habet virtutem productiuam entis realis. Nam, ut iam dixi, si operationes illæ vitales habent virtutē producendi aliquid non fictum, profecto nihil impedit quominus dicantur habere virtutem productiuam alicuius entis realis: nec *Camerarius*, aut alius poterit facile oppositum ostendere, quamuis dicat id facile posse ostendi; quod tamen mirum est ipsummet non fecisse, cum tota doctrina ipsius ab eo dependeat.

Confirmatur, cōtra ipsum specialiter: ipse dicit occasione dari nobis colligēdi quod ad actus vitales sequantur aliqui respectus ex natura rei, quia videmus agētia naturalia producere proprietates naturales in subiectis distinctis: sed illæ proprietates sūt entia realia: ergo potius deberet colligi quod illi respectus essēt reales quā rationis.

Dices cum ipso, non debere nos iudicare quod sint reales, quia non animaduertimus illas afficere illas res realiter. *Contra* si aduertimus illas afficere subiecta vllō modo absque fictione, eo ipso aduertimus illas afficere illa realiter. Deinde si non aduertamus illas afficere subiecta realiter, sane non aduertimus illas ea afficere vllō modo, neque ex eo quod videamus aliquas causas naturales producere aliquid in patientibus & subiectis à se distinctis, habemus sufficientem occasionem iudicandi quod operationes vitales producant aliquid in obiectis suis: quæ enim necessitas est quod, si talis facultas sit in aliis entibus, debeat etiam esse in his actibus?

50. *Respondentur quinto*, optime colligi quod respectus

sequens in obiecto cognito ad cognitionē non sit realis, quia subiectatur in re cognita, non secundum esse reale ipsius, sed secundum esse intentionale, quod esse intentionale non est esse reale sed rationis aut diminutum, ut patet ex eo quod possit haberi istud esse intentionale, destructa re intellecta aut nullo modo producta quoad esse realis existentia. Hoc mihi videtur potissimum fundamentū, quo mediante possit ostendi quod respectus subiectatus in re cognita non sit realis.

Contra tamen primò, quia licet respectus resultantes in rebus cognitis abstractiue propter rationem iam dictam non possint esse reales, quia subiectarentur in re secundum esse intentionale, quod esse non est reale, non tamen inde sequitur, quin respectus resultantes in rebus intuitiue cognitis, & perceptis à sensibus externis sint reales, quia illi respectus subiectantur in re secundum esse proprium reale eius, & non secundum esse intentionale: sed hoc sufficit nobis, tum quia ex aduersariis plurimi dicunt, ad operationes potentiarum omnium vitalium sequi respectus rationis & non reales; tum quia sic argumentari possumus: obiecta cognitionum intuitiuarum & potentiarum externarum percipiuntur absque vllō respectu vel reali vel rationis, ergo & obiecta cognita cognitione abstractiua sic cognoscuntur absque tali respectu, & consequenter vera est conclusio nostra vniuersaliter. Probatur antecedens; quia, si esset aliquis respectus productus in illis obiectis, esset respectus realis, quia non potest ostendi propter discursum hucusque factum, cur non esset realis: sed ipsimet aduersarii negant resultare in illis respectum realem, ergo nullus respectus resultat in ipsis, & consequenter illa percipiuntur absque vllō respectu vel reali vel rationis.

51. *Contra secundò*, quia licet res secundum esse intentionale non habeat realitatem sufficientē ad exercendas operationes suas physicas, tamē habet realitatem sufficientem ad hoc ut distinguatur cōtra ens rationis stricte acceptum, cui scilicet repugnat realis existentia, quādoquidem res illa, quæ habet illud esse intentionale, possit existere realiter à parte rei: sed non est vlla ratio, cur illa realitas non sufficiat ipsi ad fundandum relationē realem, si possit recipere vllam relationem absque fictione intellectus, ergo ratio assignata in responsione non est sufficiens ad ostendendum quod relatio subiectata in re cognita, etiam abstractiue, non sit realis. Adde fortassis illud esse intentionale, quod habet res cognita abstractiue, non esse aliud quam esse speciei improliæ obiectiue representans rem intellectam: quod si hoc est verum, sequitur à fortiori relationem resultantem in illo esse intentionali posse esse realissimam, sicut & illa species impressa est ens reale & realiter existens extra causas.

52. *Probatur quinto conclusio*, & simul confirmatur præcedens probatio: si quis diceret relationē similitudinis inter duos parietes simul existentes esse relationē rationis, non posset cōvinci in aduersariorum sententia, posset autē in nostra; ergo cum sit absurdū, quod illa relatio similitudinis (si detur, de quo aliàs) non sit realis, potius est amplectēda nostra sententia quā aduersa. Probatur sequela, quia nō posset impugnari, qui ita diceret, nisi per hoc, quod illa similitudo sit in subiecto reali, & terminata ad terminū reale, sequaturque ex natura rei absque fictione aut consideratione vllius potentie cōsiderantis ipsam esse: sed hoc principiū impugnandi secundum aduersarios non sufficeret, quandoquidem ipsi admittant respectum subiectatum in pariete reali, & terminatum ad oculum reale videntē, & resultantem absque vlla fictione aut cōsideratione potentie vllius ad ipsum terminatum, non esse realem sed rationis. In nostra autem sententia, qui asserimus huiusmodi respectū, si daretur in obiecto viso, esse realem, valeret, illud principiū: ergo qui diceret similitudinem esse relationem rationis posset impugnari in nostra sententia, non vero in aduersa.

53. *Dices*, secundum aduersarios posse impugnari id dicentem ex eo, quod illa similitudo produceretur independentē à cōsideratione aut operatione potentie vitalis: entia autem rationis non possunt sic produci.

Contra:

Reiicitur
secundò.

Esse in-
tentiona-
le sufficit
ad funda-
dum respectū
realem.

Quid est
esse intē-
tionale
rei ab-
stractiue
cognitæ.

Cur simi-
litudō nō
sit ens
rationis,

Contra: produci per considerationem aut operationem potest vitalis, non facit ut aliquid sit ens rationis, nisi consideratio tendat in ipsum tanquam in obiectum, aut nisi in illo in quod sic tendit & non habeat aliud esse quam in consideratione, ut manifeste patet ex eo quod habitus intellectuales producantur per considerationem.

Contra secundò: si respectus productus per potentias vitales sit rationis & non realis, quando producit ab illis absque fictione aut consideratione ipsiusmet, cur respectus similitudinis productus à pariete in se, mediante albedine, non esset rationis? aut si respectus similitudinis sit realis, cur respectus ille productus à potentiis vitalibus non est realis, præsertim cum respectus ille similitudinis habeat dependentiam ab extrinseco, nimirum à termino, non minus quam respectus productus in pariete viso habeat dependentiam ab extrinseca visione.

Dices denique, posse convinci sic opinantem auctoritate Aristotelis, qui ad respectum realem solum exigit extrema realia cum ratione fundandi reali inexistente ipsis extremis. *Contra* quia quid si negaretur auctoritas Aristotelis in hoc sicut in multis aliis: deberet certe adduci ratio, qualem non habent aduersarij.

Contra secundò quia illa sententia Aristotelis fundatur in hoc, quod tales respectus non producantur per fictionem, nec considerationem sui; unde si concederetur aliquid productum sine fictione aut consideratione sui, esse posse quid rationis, ut concedunt aduersarij, sententia Aristotelis careret fundamento, quod non est curantibus eius auctoritatem admittendum.

Solutio obiectionum.

54. Ut solvantur obiectiones, quæ adduci possent contra prædicta ex auctoritate Scoti, qui variis locis vocat esse volitum & cognitum entia rationis, aduertendum est ipsum duobus modis posse explicari; uno modo quod non loquatur de esse volito aut cognito reduplicatiue, quasi vellet ipsam volitionem aut cognitionem, quam dicunt formaliter res volitæ & cognitæ reduplicatiue loquendo, hoc est, ut afficiuntur volitione aut cognitione, esse entia rationis, sed quod loquatur potius de esse intentionali, quod habent res, quæ cognoscuntur abstractiue, quod esse intentionale est esse rationis late acceptum, & potest vocari esse cognitum specificatiue loquendo ad differentiam esse cogniti reduplicatiue loquendo. Hoc modo explicant ipsum *Merinerus*, & sine dubio *Scotus* sæpe loquitur de hoc esse cognito, nec facit villo modo contra nostram conclusionem.

Alio modo potest intelligi Scotus loqui de esse cognito, & volito etiam reduplicatiue loquendo ut dicit, scilicet ipsamet cognitionem & volitionem, non tamen ita ut velit illam cognitionem & volitionem, à qua habent esse cognita & volita à parte rei, esse ens rationis, aut à parte rei resultare respectum aliquem rationis in illis obiectis ad positionem ipsiusmet cognitionis & volitionis; sed quod velit illud esse cognitum & volitum esse ens rationis, non prout habet esse à parte rei, sed prout solet intelligi communiter ista denominatio cogniti aut voliti, nimirum ut proueniens à forma intrinseca: nam certum est quod esse volitum hoc modo, & cognitum, & visum, sit ens rationis; nec hoc negamus in conclusione nostra. An autem possit considerari esse volitum ab intellectu alio modo quam hoc modo, est controuersia inter *Suarem* & *Vasquezem*, hic enim asserit non posse illas denominationes alio modo concipi; ille dicit posse, & hoc mihi longe probabilius est; cum enim cognoscimus parietem denominari visum & cognitum per denominationem extrinsecam, desumptam à cognitione & visione, aut per hoc quod præcise terminent illa visionem, profecto non intelliguntur denominari à forma aliqua intrinseca, alias intelligerentur simul denominari intrinsece & extrinsece, quod est absurdum.

55. Itaque si obijciatur quod Scotus vocet esse cognitum & volitum entia rationis, & consequenter quod falsa sit nostra conclusio, aut contra Scotum. *Responderi potest* in forma distinguendo antecedens, vel iuxta primam explicationem hoc modo vocat esse cognitum & volitum spe-

cificatiue, hoc est illud esse quod habent res cognitæ & volitæ in intellectu & voluntate, entia rationis, trāscari; vocat esse cognitum & volitum formaliter & reduplicatiue, prout dicunt cognitionem & volitionem siue actiuam siue passiuā, à qua denominatur formaliter cognitæ & volitæ, entia rationis, nego antecedens ac consequentiā. Vel iuxta secundam explicationem hoc modo vocat esse cognitum & volitum à parte rei, nego antecedens; prout solent sæpe cognosci per modum denominationum intrinsecarum, concedo antecedens, & nego consequentiā.

Possent etiam explicari alio modo dicendo quod vocet esse cognitum & volitum entia rationis, non quod talia sint formaliter, sed quod talia sint fundamētaliter, quatenus scilicet præbent intellectui fundamentum exco-gitandi entia rationis formaliter; quæ explicatio non debet videri dura, quandoquidem adhiberi soleat passim in Theologia locutionibus sanctorum Patrum & Conciliorum, & in Philosophia variis locis Philosophi, & speciatim illi dicto ipsius; *Generatio vnius est corruptio alterius*, quod in sensu formali est falsum, & verum in sensu causali, ut suo loco dicitur.

Possent quarto modo explicari Scotus & antiqui, nimirum sic, ut cum dicunt obiecta habere esse cognita & volita & visa à respectu rationis, nihil aliud velint quā, quod non sit aliqua forma intrinseca à qua habent tales denominationes præter respectum aliquem rationis, quem potest in ipsis fingere intellectus, quoties habent illas denominationes. Itaque sensus istius modi loquendi non est quod habeat esse cognita & volita realissime à forma reali extrinseca cognitionis, & volitionis, aut quod habeant illam denominationem necessariā à forma intrinseca rationis, sed quod non habeat illam denominationem ab vlla forma intrinseca, nisi à forma rationis, quādo consideratur ab intellectu denominata intrinsece.

56. Potest denique aliter explicari, & fortassis magis de mente ipsius & antiquorum omnium qui loquuntur de entibus rationis, & dicunt Logicam & Grammaticam agere de entibus rationis, & Sacramenta formaliter, & actus liberos & decreta Dei, & signa ad placitum, & esse volita, & cognitæ, & comparatæ, ac similia, dicere respectus rationis: quandoquid enim omnia huiusmodi dicant dependentiam ab aliquo extrinseco, nec habeant esse talia formaliter ab aliqua forma intrinseca, ut commodius de ipsis philosopharentur, fingebat in illis aliquas formas intrinsecas, à quibus haberet illas denominationes, & discurrebat de illis, ac si à tali forma sic denominaretur, & ut sic denominata definirebāt, describeret, & diuidebat illa & supponebant consequenter illas sciētiās, quæ agerēt de ipsis ut sic, agere de entibus rationis; quia reuera illa forma intrinseca quā fingebat in illis, est ens rationis, quia est ens mere fictū ab intellectu.

Et ne videatur hic modus explicandi durus, qui sane factis accomodatus & facilis mihi videtur, oportet aduertere quod hac ipsa arte sæpissime ad explicandas res obscuras vtamur simili fictione: quādo enim volumus declarare aliquā rationem formalem vnā, supponimus sæpissime alterā rationem formalem, quæ reuera identificatur illi, non esse coniunctā cum illa, sed omnino separatā, non quod ita sit, sed ut eo supposito facilius percipi possit propria natura istius formalitatis, quā explicare volumus: certum autē est quod illa formalitas considerata ut non coniuncta formaliter cum aliqua formalitate illa, quæ reuera identificatur illi, sit ens rationis; & quod possit dici, quod sciētia, quæ ut sic traderetur de illa, sit sciētia rationis: sic ad probandū quod æternitas Dei sit distincta rationis formalis ab omnis sciētia, supponimus quod etiam si per impossibile Deus non esset æternus, esset tamen omnis sciētia, quia etiam si consideraretur ut nō existens nisi vnico instanti, suppositis cæteris perfectionibus haberet sufficiens principium omnia sciēdi: Deus autem sic consideratus formaliter est ens rationis.

57. Itaque existimo antiquos Doctores propterea dixisse quod esse cognitum, & volitum, & cætera supradicta denominata, essent entia rationis formaliter, nō quod reuera non haberet illas denominationes realiter absque

Tertia
explica-
tio
Scoti.

Quarta
explica-
tio.

Quinta
explica-
tio.

Explica-
tur Sco-
tus qua-
tenus vi-
detur di-
cere
quod ef-
fe cogni-
tum &
volitum
sit ens
rationis.

Denomi-
natio
cogniti
potest
cognosci
absque
ente ra-
tionis.

ullo respectu rationis, aut quod ullo modo requireretur necessario resultantia entis rationis ad hoc ut haberent istas denominationes, sed quod, ut dixi, claritatis maioris causa supponebant & fingebant concorditer inter se quod haberent illas denominationes à respectibus rationis; & quia illa suppositio erat communiter accepta absolute, absque limitatione, vel restrictione, vel explanatione vlla, vocabant illa entia rationis, & tanquam de talibus agebant de illis, existimantes quod nemo esset, qui non cognosceret, quo sensu id intelligebant. Successu vero temporis, quia reperiebatur in ipsorum libris illa absoluta mentio entium rationis; & non advertebatur quo sensu illud intelligendum esset, plurimi sic intelligebant illos, ut reuera existimarent ad illas denominationes necessario requirere istos respectus rationis, quod tamen & in re falsum est, & præter intentum antiquorum Doctorum.

Ratio vero hoc modo explicandi Scoti & Doctores antiquos delumenda est ex principiis nostræ conclusionis; quod si cui hæc explanationes non placuerint, soluat nostra fundamenta, & teneat oppositum conclusionis; ac intelligat antiquos in ipso rigore quo loquuntur.

58. *Obiicies secundò*: nisi admittantur huiusmodi respectus resultare, dabitur transitus à contradictorio in contradictorium sine aliqua mutatione facta in re; quæ ita transit; sed hoc est impossibile, ergo dantur tales respectus. Probatur maior, quia paries transit de non viso ad esse visum, & de non cognito ad cognitum sine vlla mutatione sui, nisi admittantur tales respectus, neque enim mutatur ad vllam aliam formam quando sic transit.

Respondetur negando minorem, quamvis enim impossibile sit quod res aliqua, præsertim finita ac limitata, possit transire de contradictorio ad contradictorium, aut de vno statu ad alium statum absque aliqua mutatione; non tamen requiritur quod illa mutatio fiat intrinsece in re sic transeunte, sed sufficit quod fiat vel intrinsece in illa, vel in alio aliquo extrinseco. Itaque in proposito, quando paries transit de non viso ad visum, fit mutatio noua in vidente ad visionem terminatam ad parietem, & illa mutatio sufficit, ut paries transeat de non viso ad visum, sine receptione alicuius formæ in seipso.

Potest aliquid transire de contradictorio ad contradictorium absque mutatione intrinseca.

59. *Quod autem* possit esse huiusmodi transitus à contradictorio ad contradictorium sine forma intrinseca à qua formaliter fieret, potest clarissime ostendi, præsertim in principiis nostræ scholæ; quia paries albus transit de non terminante relationem similitudinis ad esse terminans illam relationem, quando scilicet de nouo producitur alius paries sine vlla forma noua intrinseca, à qua formaliter denominetur sic transire; quamvis enim recipiat tum aliam similitudinem nouam, non tamen ab illa formaliter habet terminare alteram similitudinem correlatiuam; & in ipso casu nostro paries, qui iam non terminabat visionem realem oculi, postea terminat illam sine vlla forma, à qua competat ipsi formaliter illam terminare; nam quauis admitteretur recipere respectum rationis, tamen non haberet ab illo formaliter terminare visionem realem.

Confirmatur responsio, quia non est magis absurdum quod aliquid transeat de vno esse ad aliud esse oppositum, seu de contradictorio ad contradictorium sine forma intrinseca noua, quam quod transeat de non esse realiter tale ad esse realiter tale absque forma intrinseca reali noua; sed paries transit de non esse realiter viso ad esse realiter visum sine forma intrinseca reali secundum aduersarios, ergo potest absolute transire de non esse tali ad esse tale sine forma intrinseca.

60. *Obiicies tertio*: non potest esse denominatio noua absque forma aliqua noua, à qua proveniat, siue illa forma sit in re denominata, siue extra ipsam, quia denominatio illa noua debet habere aliquam causam, aliàs non esset, ut est evidens; sed possent dari denominationes nouæ absque vlla forma noua, nisi admittantur prædicti respectus rationis, ergo necessarii sunt admittendi. Probatur minor primo, quia Deus potest de nouo constitutere Petrum dominum totius mundi, absque productione vllius entitatis realis nouæ, ergo si tum non resulset in Petro aut aliquo alio respectus rationis de nouo, dabi-

tur denominatio noua absque vlla forma noua. Probatur secundò eadem minor, quia Deus potest dimittere Petro penam, quam deberet luere propter peccatum absque productione vllius realis, ita ut Petrus qui ante deberet soluere tantam penam, iam non debeat soluere illam. Item posset absque productione vllius formæ realis efficere, ut gratia habitualis, quæ de facto est deletiua peccati, non sit deletiua peccati, præsertim in sententia Scoti. Item Deus posset velle producere alium mundum absque vlla forma reali, à qua haberet illam denominationem volentis producere alium mundum; ergo, nisi admittantur respectus rationis, possunt aduenire nouæ denominationes absque formis vllis, à quibus provenirent.

Respondetur primo, has difficultates esse Theologicas, & quidem difficillimas, & propterea harum solutionem Theologiæ relinquendam.

61. *Respondeo secundò*, eas non solui per entia rationis prædicta, quæ propterea non sunt admittenda propter has difficultates; quamvis alia entia rationis aliquid deberent propter illas: probatur antecedens, quia ut suppono ex aduersariorum doctrina, ens rationis est terminus secundarius potentie, à qua producitur, & nunquam sit quin illa potentia habeat effectum aliquid reale, quem primario producit, & ad quem sequitur secundario ens rationis; ergo ut de nouo producat ens rationis, debet de nouo produci aliquid reale: sed in prædictis exemplis non potest assignari aliquid reale nouum, ut fatentur aduersarii; ergo non potest assignari aliquid rationis nouum: quod si possit assignari aliquid reale, à quo possint provenire entia rationis noua, tolluntur omnes difficultates illæ quia facile responderemus posse ab illo reali oriri nouam denominationem tam bene, quam nouum ens rationis.

Confirmatur hoc: quia prædictæ denominationes nouæ sunt denominationes reales, vere enim & realiter dimitteretur Petro peccatum; vere & realiter constitueretur dominus vniuersi; vere & realiter gratia deleteret peccatum; ergo non sufficeret ens rationis aliquid ad dandas illas denominationes: ergo deberet aliquid aliud reale assignari; illud autem se solo sufficeret sine ente rationis.

62. *Respondeo tertio* distinguendo maiorem: non potest denominatio noua provenire absque forma noua, quando illa denominatio provenit à causa infinita & illimitata, nego; quando provenit à causa limitata & finita, concedo: pro quo aduerte, Deum per volitionem suam realem æternam posse velle, ut Petrus esset dominus mundi pro hodierno die, & in tali casu Petrus, qui non esset dominus mundi ante hodiernum diem, subito ac veniret hodiernus dies, fieret dominus mundi per denominationem extrinsecam desumptam à volitione diuina, quæ fuit ab æterno. Similiter Deus, sicut voluit per volitionem suam æternam, quod de facto gratia habitualis deleteret peccatum, ita posset velle, ut non deleteret vquam, & posset etiam velle, ut non deleteret heri, & ut deleteret hodie; unde gratia de non delente fieret delens per denominationem desumptam à volitione æterna. Similiter posset Deus per eandem suam volitionem æternam ordinare Petrum ad penam hodie, qui non erat ordinatus heri, & Petrus fieret de non ordinato ordinatus per denominationem desumptam ab illa volitione æterna Dei. Denique per eandem volitionem æternam, quæ habet de facto potuit velle creare alium mundum, & si hoc voluisset, haberet denominationem id volentis à sua volitione, quæ de facto est, à qua tamen de facto huiusmodi denominationem non habet, quia de facto per eam id non voluit. Itaque quidquid potest creatura per diuersas volitiones, siue simul, siue successive facere, hoc potest Deus infinitus per vnicam volitionem suam infinitam. Hæc solutio melius intelligitur in Theologia.

63. *Obiicies quarto*: Vox homo, quæ ex sua natura non est significatiua naturæ humanæ potius quàm equinæ, per hoc quod ordinatur à voluntate humanæ ad significandam naturam humanam, habet esse significatiuum ipsius; sed nihil est, à quo posset habere hanc denominationem,

Ens rationis nequit de nouo produci absque aliquo reali nouo.

Denominatio noua potest provenire à forma illimitata antiqua.

præter

præter ens rationis resultant ad actum voluntatis ordinantis ipsum; ergo.

Respondeo negando minorem, habet enim illam denominationem ab ipso actu voluntatis ordinantis.

Dices illum actum iam non existere, ergo non potest ista denominatio provenire iam ab eo.

Respondeo retorquendo argumentum: iste actus iam non est, ergo non potest esse ens rationis proveniens ab eo: probatur consequentia, quia ens rationis dependet in esse & conservari ab illo actu.

Quod si dicas illum respectum existere moraliter; nos similiter dicere poterimus, quod actus ille voluntatis, quo instituebatur, existat moraliter; & reuera ita est, nam homines ita apprehendunt illam vocem esse institutam ad significandum ac si de facto existeret illa volitio, quod est moraliter existere illam volitionem.

Respondeo secundo, ad hoc ut vox illa sit semper significativa, sufficere quod aliquando fuerit instituta & ordinata ad hoc: quod non fuerit retractata ab illa significatio. ne. Et quod dico de voce illa, intelligo de cæteris vocibus significativis ex instituto, & de aliis similibus, nec requiritur quod actu existat illa forma, per quam instituebatur vox ad habendam illam significationem.

64. Obiicies quinto: Respectus, quem dicit generatio ad non esse formæ, quæ producitur per ipsam, non est respectus realis, cum eius terminus non sit quid reale, ergo est rationis: probatur consequentia, quia non datur aliquid positum quod non sit ens reale, vel rationis.

Respondeo distinguendo maiorem: non est realis, prout respectus realis opponitur respectui rationis, nego non est realis, prout solum ille respectus dicitur realis, cuius extrema sunt realia, concedo antecedens. Itaque advertendum est esse tria genera respectuum realium, quorum quodlibet opponitur enti rationis: unum est eorum, quorum non solum fundamentum, sed terminus etiam est reale positum, & tales sunt respectus similitudinis, æqualitatis; aliud eorum, quorum fundamentum est positum quid, & reale; sed terminus, licet sit quid reale, non tamen est quid positum & talis est omnis respectus, qui terminatur ad negationes & privationes: tertium denique genus est eorum, quorum fundamentum est quid reale positum actu existens, terminus tamen est quid reale possibile non actu existens, & talis est respectus, quem dicit intellectus cognoscens Antichristum ad ipsum.

Non disputo modo, utrum dentur omnes hi respectus, de hoc enim alias agemus; sed concesso, si dentur absque fitione intellectus, omnes esse reales & nullum rationis: & sane Scotus admittit duo genera relationum expresse, unum eorum, quorum fundamentum, & terminus actualiter existunt, alterum eorum, quorum fundamentum solum existit actualiter.

65. Obiicies sexto. Causalitas finis est respectus, sed non est realis; ergo est rationis: probatur minor, quia finis non est causa realiter, sed tantum metaphorice causans, ut suppono ex Physicis; tum etiam quia finis non causat secundum esse reale, potest enim causare, etiam si non existat, ergo causalitas ipsius non debet esse realis, quia nulla forma fundata in aliquo subiecto potest habere maiorem realitatem, quam suum fundamentum.

Respondeo, si finis habeat causalitatem propriam distinctam a se, & a causalitate cæterarum causarum, quod in Physica examinabimus, concedendo maiorem, & negando minorem; ad cuius probationem dicendum est finem non causare realiter, hoc est secundum existentiam propriam suam realem, bene tamen causare realiter secundum esse intentionale, & hoc est quod intelligitur per causalitatem metaphoricam. Si vero finis non habet causalitatem a se, aut a causalitate aliarum causarum distinctam, negandum est maioris suppositum, nimirum quod finis habeat causalitatem subiectam in se.

QVÆSTIO VI.

Quanam sint causæ entis rationis.

66. Supponimus dari quatuor genera causarum, causam scilicet finalem, propter quâ res fit, ut ambulatio

habet pro causa sanitatem, quando in ordine ad sanitatem procurandam quis ambulat; causam efficientem, à qua res fit, ut ambulatorio habet pro causa hominem, qui se movet dum ambulat; causam materiale, quæ est vel illa, ex qua res componitur tanquam ex parte perfectibili, ut homo componitur ex corpore, quod propterea est causa materialis ipsius, vel subiectum, in quo recipitur res facta, ut homo est causa materialis ambulationis; causam denique formalem, quæ est altera pars perfectiva, ex qua aliqua res fit, & per quam distinguitur ab aliis rebus, ut homo componitur ex anima, quæ propterea est causa formalis ipsius: quando autem res, quæ dicitur fieri aut produci, est forma non composita est parte materiali & formali, ut est ambulatio, & calor, & anima rationalis, & huiusmodi, non est necesse ut habeant causam formalem physicam, quamvis semper huiusmodi etiam habeant causam formalem metaphysicam, ut quæ est ultima differentia eorum, qua ab aliis rebus distinguantur: sed de his causis suo proprio loco, secundo Physicorum per se agetur; sufficit proposito huius loci hæc imperfecta cognitio eorum.

Prima sententia est ens rationis habere quidem causam efficientem, sed non habere cæteras causas, & præsertim non habere causam finalem: Ita *Suar. disput. 5. q. Met. sect. 2.*

Secunda sententia negat ens rationis habere causam efficientem: ita *Gabriel 2. d. 1. q. 2. dub. 4. Hieronymus de secundis intentionibus, & Soncinus 6. Met. q. 18.*

Tertia sententia, quæ est communior, est ipsum habere quatuor prædictas causas, cum proportionem ad ens reale. In rei tamen veritate vix potest esse hic alia quæstio quam de nomine, nam quod in re asseritur ab adherentibus enti rationis quatuor causarum genera non potest negari ab aliis, qui concedunt dari vilo modo ens rationis; in quæstione autem de nomine melius est loqui cum multis. Vnde sit.

CONCLUSIO.

67. Ens rationis habet quatuor genera causarum suo modo concurrentium ad ipsius productionem. Hæc est communis cum tertia sententia, & colligi potest ex *Scoto 1. d. 3. q. 9.* Probatur breviter, quia dum intelligitur ab intellectu chymera aliqua v.g. compositum aliquod per se vñ ex homine & equo, illud compositum recipit esse intentionale ab intellectu non minus quam cætera entia, quæ intelliguntur; ergo illa chymera habet pro causa efficiendi intellectum dantem ipsi illud esse intentionale; neque enim aliud intelligimus per causam efficientem entis rationis, quam illud, quod dat ipsi esse intentionale, seu quod cognoscit ipsum. Rursus habet causam finalem, quia intellectus dum intelligit ipsum, habet aliquem finem, & idem est finis effectus ac efficientis; effectus enim productus ab efficiente ordinatur ab ipso ad suum finem, aut saltem ab alia causa applicante efficientem ad productionem effectus.

Præterea habet illa chymera pro causa materiali illam partem, quæ consideratur ab intellectu, tanquam perfectibilis ab alia parte, & pro causa formali alteram partem, quæ consideratur ut perfectiva alterius partis. Quod si ens rationis non sit quid compositum ex partibus huiusmodi, sed forma simplex ficta, seu impossibilis realiter, ut si consideretur cognitio passiva aliqua intrinsece recepta in obiecto cognito, à qua obiectum habet esse cognitum formaliter, illud ens rationis habebit pro causa efficiendi dante ipsi esse intentionale, intellectum pro causa materiali in qua obiectum, in quo consideratur ista cognitio passiva impossibilis; pro causa formali metaphysica, differentiam suam metaphysicam, qua ab aliis entibus distinguitur, & pro finali denique finem causæ efficientis, seu applicantis illam hic & nunc.

68. Obiicitur fundamentum primæ sententiæ: ens rationis, cum non sit quid reale, non potest ex se ordinari ad aliquem finem, nec causari à causis non cognitis quales sunt homo & brutum, ex quibus componitur chymera.

Respondetur ex dictis, quamvis ex se non ordinaretur ad aliquem finem, ordinari tamen ad finem ab efficiente, quod sufficit: & quamvis causæ non cognitæ non possint produ-

Ens rationis habet quatuor genera causarum.

Tria genera respectuum realium.

producere efficienter ens rationis, possunt tamen materialiter & formaliter per hoc quod possunt considerari vt partes intrinsecæ ipsius.

Obicitur secundo fundamentum secundæ sententiæ: effectus debet habere proportionem cum causa efficiēti, ergo ens rationis non potest habere causam realem efficientem, quia cum tali nequit habere proportionem: sed aliam causam efficientem nequit habere, quam realem: ergo nullam habet causam efficientem.

Quam
proportionem
debet habere effectus cum causa.

Respondetur distinguendo antecedens: debet habere proportionem cum causa quantum ad hoc, quod sit productibilis à causa, & quod causa sit productiva ipsius, concedo antecedens, quantum ad hoc quod, si effectus sit quid rationis seu impossibilis realiter, causa debet esse talis; nego antecedens: quemadmodum enim intellectus potest dare esset intentionale Antichristo dum intelligit ipsum, licet Antichristus non existat realiter, provt existit intellectus, ita etiam potest dare esse intentionale alicui impossibili, licet illud impossibile non existat realiter, nec possit existere, sicut existit intellectus. Itaque illa proportio inter effectum, & causam quam præterdit obiectio, solum debet adesse inter effectum, qui realiter producit, & causam, non inter effectum, qui producit intentionaliter.

69. *Obicitur præterea*. Si intellectus efficiet ens rationis, maxime cognoscendo illud. sed sic non potest ipsum efficere, ergo nequit effici ab intellectu: probatur minor, quia sequeretur dari plures causas adequatas eiusdem effectus, quod supponendum est ex Philosophia esse falsum, maxime in sententia Scoti: probatur sequela, quia illud ipsum ens rationis, quod cognoscitur ab vno, simul potest cognosci ab alio, & semper cognoscitur à Deo, sed habet esse suum adæquate à quolibet cognoscere ipsum, ergo haberet esse suum adæquate à pluribus causis.

Esse intentionale potest haberi à pluribus causis: talibus.

Respondetur breuiter negando minorem, & ad eius probationem dicendo, quod idē possit habere esse suum intentionale à pluribus causis simul, quia simul potest cognosci à pluribus, vt de ipsis entibus realibus est manifestum, nec id est absurdum, aut contra principia Scoti, qui solū negat idem posse effici à pluribus causis adequatis quoad esse existentie realis, non quoad esse intentionale. Omnes autem debent concedere differentiam inter vtrūque esse quoad hoc, quia omnes concedunt non posse idem naturaliter produci à pluribus causis adæquate, quoad esse existentie realis, cum tamen omnes concedant, & pateat experientia, quod idem possit produci à pluribus simul & adæquate quoad esse intentionale.

QVÆSTIO VII.

Quanam potest esse causa effectiua entis rationis.

70. *Si vera esset sententia* superius impugnata qu. 5. quod ad actus potentiarum omnium vitalium sequantur in obiectis, in quæ tendunt istæ potentie, quidam respectus rationis, dicendum esset hic quamlibet potentiam vitalem posse producere ens rationis: sed quia supponimus illam sententiam esse falsam, examinandum hic est, quænam potentia possit facere ens rationis.

Prima sententia est posse etiam fieri non solum ab intellectu, sed etiam à voluntate. Hæc tribuitur Scoti in 1. dist. 4. §. 9. vn.

Secunda sententia est posse fieri per potentiam imaginatiuam, seu phantasticam sensitiuam. Hæc tenet Suarez. dist. 54. met. sect. 1. num. 18. Merinerus hic q. 4. Fuentes quest. 2. dist. 3. art. 1. Arriaga dist. 6. met. sect. 2. & Camerarius par. 3. quest. 16.

Tertia sententia est communiter apud recentiores, solum intellectum facere entia rationis. Ita Auerfa hic q. 5. sect. 4. Complutenses q. 3. & Amicus q. 3. dub. 2. Conimbricenses, q. 6. in Porphyrium. art. 1. Hurtadus, dist. 19. sect. 5. Ioannes à sancto Thoma. 2. par. Logica q. art. 4.

CONCLUSIO.

Nulla potentia sensitiua externa, aut interna potest facere ens rationis.

71. Nulla potentia sensitiua externa, aut interna potest facere ens rationis. Hæc est iuxta tertiam & primam sententiam, & iuxta secundam etiam quoad potentias externas sensitiuas, sed contra eam quo ad potentiam internam sensitiuam, hoc est, quoad potentiam phantasticam, aut imaginatiuam.

ternam sensitiuam, hoc est, quoad potentiam phantasticam, aut imaginatiuam.

Complutenses longissimo discursu conantur probare hæc conclusionem, in quo tamen finaliter perit directe principium; quod vt appareat, breuiter examinandum est eorum discursus. Supponunt ergo primò intellectum esse reflexiuum supra suos actus ex eo, quod non sit affixus organo, & dicunt hoc non solum verum esse de reflexione proprie dicta, quatenus scilicet potest considerare actus suos aliis actibus distinctis, sed de reflexione quasi virtuali, quæ reperitur in quolibet actu intellectus, quatenus per quemlibet actum suum aduertit ad suum actum & effectum eius: hunc autem reflectendi modum negant competere sensibus materialibus vllis. Hinc probant conclusionem, quia ens rationis per eundem actum fit ac cognoscitur, ergo solum potest fieri à potentia, quæ potest reflectere supra suum actum.

72. *Contra* hanc doctrinam facit primò quod falsum sit potetias materiales non posse reflectere supra suos actus saltē reflexione illa impropria, ac virtuali tam bene, quā intellectus; nam reuera si intellectus cognoscendo directe obiectum eodem actu percipit se cognoscere illud, etiam visus videndo obiectum, eodem actu percipit se videre, & idem est de cæteris potentiis, id quod tam euident est experientia, quam quod intellectus percipiat se cognoscere eodē actu quo cognoscit; nec refert quod oculus dicatur determinari ad colorem tanquam ad obiectum adæquatum; & consequenter quod nequeat tendere in actum suum, qui non est color, nec coloratus; hoc inquam non refert, quia intelligi debet quantum ad hoc quod non possit redere actu directo in aliud obiectum, non vero quod illo genere reflexionis non possit percipere actum suum, si tamen intellectus sic percipiat suum actum.

Rursus, illa reflexio nihil facit ad propositum, quamuis enim intellectus non possit reflectere supra suum actum, non inde sequeretur, quod non possit percipere chimeram, & consequenter facere ens rationis; ergo ex eo quod sensus non possit reflectere supra suum actum, non sequitur quin possit facere ens rationis.

Deinde non video vim istius consequentiæ, ens rationis fit eodem actu, quo cognoscitur, ergo non potest fieri nisi per potetiam, quæ possit reflectere supra suum actum; neque enim ad hoc quod aliquid fiat per actum, quo cognoscitur; requiritur vt cognoscatur ipsemet actus, quo fit, aut cognoscitur, & consequenter non requiritur ad hoc reflexio.

73. *Alium discursum* adhibent ad probandam conclusionem supponendo, quod ens rationis debeat cognosci aut per speciem propriam, aut per speciem impressam & expressam entis realis: si per speciem propriam debet cognosci, solū poterit cognosci ab intellectu, quia nulla alia potentia potest producere talem speciem, id quod probant de imaginatiua, de qua maior est sine dubio difficultas, quia habet pro obiecto adæquato aliquam determinatam speciem entis realis, & consequenter nequit tendere in esse fictum, seu in ens rationis. Si debeat etiam cognosci per speciem entis realis, propter eandem rationem nequit cognosci à potentia, cui non poterit representari aliud ens, quàm ens reale, qualis est imaginatio, & à fortiori quæcumque alia potentia sensitiua, quia alias excederet obiectum suum adæquatum, quod est aliqua species entis realis.

In hoc discursu, manifeste petunt principium, nam dum dicunt imaginatiuam habere pro obiecto adæquato aliquam speciem determinatam entis realis, assumunt quod erat probandum; qui enim tenent imaginatiuam facere ens rationis, negarent obiectum adæquatum ipsius esse aliquam determinatam speciem entis realis, vnde diceret consequenter, si ens rationis debeat cognosci per speciem propriam, imaginatiuam posse facere talē speciem, & per eam concipere illud; si autē non deberet cognosci per speciem propriam, diceret imaginatiuam posse per speciem realem obiectorum aliquorum realium, quæ percipit, facere entia rationis correspondentia illis, non minus quam intellectus, cum hoc tamen discrimine quod intellectus

Sensus materiales reflectunt virtualiter tam bene quam intellectus.

Quis intellectus non esset reflexiuus adhuc faceret ens rationis.

Alia probatio eorundem.

lectus posset plura genera entium rationis facere, quam imaginatio, sicut ad plura entia potest se extendere.

74. *Ioannes à Sancto Thoma* probat imaginationem non facere ens rationis formaliter, quia licet reuera cognoscat aliquid fictum, componendo ad inuicem multa, quæ in re non sunt, nec esse possunt, atque adeo materialiter faciat ens rationis, tamen non cognoscit ipsam fictionem, nec discernit inter illud ens fictum, & ens reale.

Contra hanc doctrinam arguitur: Si cognoscat ens, quod est reuera fictum, & cui repugnat realis existentia: ergo facit illud ens fictum etiam formalissime, quia formaliter facit ut existat obiective. Neque sane alij authores, qui dicunt ens rationis fieri ab imaginatione, aliud volunt, quam quod concipiatur ab imaginatione, unde hic author concedit quod ipsi intendunt, & solum reducit questionem ad nomen, dicendo gratissime quod faciat quidem ens rationis, sed materialiter tantum, non formaliter.

Rursus ipsemet intellectus, quando intelligit chimeram, facit ens rationis secundum omnes, & tamen non est necesse ut tum concipiat fictionem, aut ut ipsam distinguat ab ente reali, quandoquidem sæpe apprehendat impossibilia de quibus dubitat, an talia sint: ergo ut imaginatio faciat ens rationis, sufficit quod concipiat ipsum, & non requiritur quod concipiat fictionem, neque quod distinguat ens illud fictum ab ente reali. Adde falsum esse quod imaginatio percipiat aliquid, cui repugnat realis existentia.

75. *Melius & clarius longe probatur conclusio*, quia ut patet ex dictis, & omnes concedunt, qui negant entia rationis resultare ad actus potentiarum vitalium; Ens rationis nequit fieri, nisi à potentia, quæ ipsum percipit, sed nulla potentia materialis potest ipsum percipere, ergo nequit fieri ab ulla tali potentia. Probatur minor experientia, quia experimur nos nunquam aliquid percipere per sensus materiales, nisi quod vel existit, vel potest existere, id quod de sensibus externis omnes facile cōcedunt, & probatur de sensu interno, v.g. imaginatiua seu phantasia, de qua sola potest esse difficultas, quia si hæc apprehenderet aliquid, quod non existit, nec potest existere, maxime id faceret, quando apprehenderet compositum aliquid ex homine, equo, & leone, aut montem aureum: sed dum hæc apprehendit, licet apprehendat aliquid, quod actu non existit, nisi obiective in apprehensione, tamen non apprehendit aliquid, cui repugnat realiter existere, quia non apprehendit aliud, quam colores talium animalium cum tali figura externa & coniunctione; sed certum est posse à parte rei produci colores cum tali figura & coniunctione, ergo non apprehendit tum imaginatiua ens aliquid, quod nequit existere, secundum quod apprehenditur ab imaginatiua.

76. *Confirmatur*: quia certum est imaginatiuam non cognoscere substantiam aliquam subsistere accidentibus, nec habere conceptum vnus per se, aut per accidens, quia hæc cognosci non possunt nisi mediante operoso discursu; ergo solum fertur in colores externos & figuram talem, vel talem substantiarum; at certum est nullos colores ab ipsa percipi posse cum ulla figura, quin cum tali figura possent produci à parte rei, ergo, &c.

Confirmatur secundo: quia si Deus à parte rei produxisset colores cum tali figura & quantitate, ut aliqua pars eorum repræsenteret colores faciei humanæ, & alia faciei equinæ, & alia leoninæ, eosque sic coniungeret, ut facerent vnum totum continuum, sicut imaginatur chimeram, certum est quod imaginatio non posset distinguere chimeram à se fabricatâ, ab illis coloribus, imo ipsemet intellectus æque bene existimaret sub illis coloribus latere chimerâ, ac sub obiecto representato per phantasiâ: ergo signum manifestum est non percipi à phantasiâ aliud quam colores cum tali figura, nec consequenter ab ea percipi aliquid, cui repugnat realis existentia. Quod si ipsemet intellectus non haberet aliam cognitionem aut apprehensionem chimeræ, quam colorem cum tali figura, aut situ, profecto non faceret vllum ens rationis, unde quando percipit chimeram, habet alium conceptum, nimirum alicuius totius resultantis ex substantia hominis &

substantia equi, aut leonis, & illo conceptu dat esse obiectum alicui enti, cui repugnat realis existentia, & consequenter facit ens rationis.

77. *Arriaga* duplici via tenet sensus internos posse facere ens rationis, prima, quatenus concipere possunt aliquid actu existere, quod actu non existit, quamuis possit existere; putat enim hoc sufficere ad faciendum ens rationis, & præterea sensum internum posse tale quid concipere. Ergo quidem fateor, posse potentiam internam imaginatiuam non solum hominis, sed brutorum imaginari aliqua esse, quæ reuera non sint, ut montem aureum, & similia; sed nego obiecta sic concepta, esse entia rationis, cum sint entia possibilia realiter, atque adeo entia realia: nec Arriaga oppositum tenens aliud facit, quam excitare questionem de nomine, & eam defendere in sensu minus communiter accepto, quod ipsum sufficit pro improbatione sententiæ eius.

Alio modo defendit idem in sensu magis reali, asserendo imaginatiuam posse concipere aliquid impossibile, in quo nobiscum habet controuersiam realem, & eius sententiam iam impugnauimus.

78. *Sed obicitur* pro ipso primo: potest imaginatiua apprehendere aliquid obiectum in hoc loco, quod diuinitus nequit esse in hoc loco, ergo potest concipere impossibile.

Respondeo primo imaginatiuam non posse concipere aliquid esse in loco per vbicationem aliquam distinctam, imo intellectus ipse non id cōcipit absque discursu, qualis non est tribuendus imaginatiui: solum ergo concipit rem, quæ est in loco & corpora vicina; res autem & corpora illa vicina sunt entia realia.

Respondeo secundo negando aliquid posse esse in vno loco, quod non possit etiam esse in quocumque alio, & si esset aliqua talis res, quæ ita determinaretur ad vnum locum, ut nequeat esse in alio, profecto non esset res perceptibilis ab imaginatiua.

Respondeo tertio: quamuis res perceptibilis ab imaginatiua posset esse alligata vni loco, adhuc tamen non posset esse sic alligata, quin alia corpora possent cum illo collocari, nec sensus materialis posset concipere ipsum in alio loco, nisi quatenus posset cōcipere alia corpora coniungi cum ipso, seu esse indistantia ab alio: id autem est possibile; ergo quod apprehenditur à phantasia, vel imaginatiua est possibile.

79. *Obicitur secundo* potest canis apprehendere vmbra per modum hominis, à quo fustibus est exceptus: sed vmbra, ut sic, est quid impossibile, ergo potest imaginatiua facere ens rationis. Probatur minor, quia vmbra est nihil, impossibile autem est, quod nihil percipiat fustibus.

Respondeo primo canem non apprehendere vmbra per modum hominis, sed proposita vmbra propter proportionem, quam posset habere cum homine, excitari speciem hominis, & consequenter imaginari canem, quod homo sit, vbi non est nisi vmbra; hominem autem esse ibi, non est impossibile, unde in forma nego maiorem.

Respondeo secundo, quando apprehendit canis vmbra per modum hominis, eum apprehendere vmbra secundum illam rationem, secundum quam habet proportionem cum homine, & præterea apprehendere quod à re habente talem rationem fuerit affectus fustibus, vmbra autem ut sic, non est impossibile quid, sed omnino ens reale; nec vmbra, ut nihil est, apprehenditur à bruto, sed colores illi & figura, quæ sunt vbi est vmbra, apprehenduntur non apprehensa tanta luce, quanta est, vbi non est vmbra.

80. *Obicitur tertio*, quando aliquis à longe videns vnum animal putat illud esse aliud, aut videns vnam columnam putat illam esse hominem, habet hanc apprehensionem illud quod video est homo: sed obiectum huius apprehensionis est impossibile, ergo sensus internus facit ens rationis chimericum.

Respondetur ex iam dictis negando suppositum maioris, nempe quod quis per sensum internum iudicet aut apprehendat animal à longe visum, esse aliud, aut columnam sic visam esse hominem; sed potius visis illis obiectis excitatur species aliarum rerum, & apprehendit alias illas res

Nō sufficit ad faciendum ens rationis apprehendere quod nō est.

Sensus materialis nequit percipere vbicationem formalem.

Nihil perceptū à sensu materiali potest esse alligatum vni loco tantum.

Quomodo apprehendit canis vmbra per modum hominis.

Probatio
Ioannis à
S. Tho.

Improbatur.

Melior
probatio
conclusionis.

Sensus
materialis
non
percipit
aliquid
impossibile.

esse, ubi non sunt; unde habet hanc apprehensionem: illa res, quæ est ibi, est homo, sed hanc: illud quod ego concipio interne, nempe homo, est ibi, ubi tamen non est, cum alia res supponatur esse ibi. Intellectus autem bene potest mediante discursu, erroneo tamen, iudicare quod illa res, quæ proponitur à longe, sit alia res.

Responderi etiam potest secundò, quod sensus internus etiam si iudicaret illam rem, quam videt verbi gratia columnam, esse hominem, non habeat hoc iudicium quod illa res secundum totam illam rationem, quam habet à parte rei, sit homo, aut similis homini, sed quod secundum illam imperfectam rationem, secundum quam ipsum concipit à longe, sit similis homini secundum aliquam rationem repertam in homine; res autem illa, ut sic, non est impossibile, sed aliquid reale, nam homo convenire potest cum columna realiter in aliqua proportionem colorum, & figuræ.

Per hæc patet, à fortiori contra eundem Arriagam, sensus externos non facere entia rationis, nam sine dubio minus id debent posse facere, quam imaginatiua; quæ magis ad rationem accedit, quod si placeret in particulari examinare, quæ de hoc assert hic author, facile esset vel omnia, vel maiorem partem refellere.

CONCLUSIO. II.

81. *Voluntas non potest facere ens rationis.* Hæc est longe communior, & ex Scotistis eam tenet *Merinerus hic quaest. 4.* est autem contra quosdam alios Scotistas.

Probat ab aliquibus, quia ens rationis, ut ex ipso nomine constat, dicit ordinem ad rationem tanquam ad causam sui, propterea enim vocatur ens rationis, quia à ratione causatur, ergo nequit fieri ab alia causa, quæ non sit ratio, & consequenter nequit fieri à voluntate. *Hæc probatio non urget*, quia licet etymologia nominis ens rationis desumatur à ratione, tamen ex usu authorum omnium iam communiter sumitur pro omni ente, quod non est reale; unde si posset facere voluntas, aut alia potentia non intellectiva aliquid ens, quod non est quid reale, posset facere ens rationis, quantumvis ipsamet non esset ratio; unde ut cognoscatur an voluntas possit facere ens rationis, debet videri, an possit facere aliquid ens, quod non sit reale.

82. *Probat ergo aliter*, quia voluntas nequit facere ens rationis, nisi possit dare ipsi esse obiectivum, sed nequit dare ipsi tale esse; ergo nequit ipsum facere. Probat maior, quia effectio entis rationis consistit in dando ipsi tale esse, probatur minor, quia voluntas nequit dare esse obiectivum entibus realibus, quæ intendit, ergo neque entibus rationis, à paritate rationis. Probat eadem minor secundò, quia voluntas non potest tendere in vllum ens rationis, nisi in illud, quod proponitur ipsi ab intellectu, & quod consequenter habet esse suum intentionale antecederet productum, ergo non est dicendum quod ipsamet det ipsi esse intentionale.

Dices: quamvis vnum ens rationis producat ab vno intellectu, potest tamen cognosci ab alio intellectu, & consequenter recipere ab ipso esse intentionale, ergo quamvis præsupponeretur ens rationis productum ab intellectu, hoc tamen non obstante, posset produci à voluntate.

Contra, quia productio entis rationis per vnum intellectum non necessario requiritur ad hoc, ut alius intellectus ipsum intelligat, ac producat, sed omnino impertinenter se habet ad hoc, ut patet ex eo quod secundus intellectus possit ipsum intelligere eodem modo, siue primus intellectus ipsum produxit ante, siue non: sed voluntas non potest tendere in ens rationis, nisi concipiatur ac producat per intellectum; unde illa productio ipsius per se requiritur, ut possit voluntas tendere in illud, atque ideo debet dici quod voluntas ipsa non habeat virtutem productivam ipsius.

83. *Obiicies primò* Doctorem 1. dict. 16. n. 14. dicentem, omnem potentiam collatiuam posse comparare suum obiectum ad aliud, & in eo sic comparato causare respectum rationis: sed voluntas est potentia collatiua; ergo.

Respondeo Scotum intelligendum in sensu fundamē-

tali, non vero formali, vult enim solum quod eo modo, quo intellectus per actum comparativum causet respectum rationis, etiam voluntas, quandoquidem sit potentia collatiua, seu comparatiua, causet respectum rationis: sed ex dictis intellectus non causat respectum rationis per actum comparativum, nisi fundamentaliter, quatenus scilicet per illum actum ponit fundamentum sufficiens excogitandi vnum respectum rationis in obiecto comparato, ergo eodem tantum modo dicendum est quod voluntas causet ens rationis per actum comparativum.

Confirmatur hoc: quia Scotus quodl. 3. describens ens rationis strictum, de quo hic loquimur, propterea scilicet ens rationis, opponitur enti reali, expresse ait illud esse ens rationis, quod præcise habet esse intellectu considerante, ergo non potest esse mens ipsius, quod ens rationis oppositum enti reali possit fieri ab alia vlla potentia; per quod etiam consumatur præcedens conclusio autoritate Scoti.

84. *Obiicies secundò ex Fonte*: secundum Scotum voluntas affectu simplici appetit æqualitatem Dei, quæ est impossibilis, & consequenter ens rationis, ergo facit ens rationis.

Respondeo negando consequentiam: quia sicut appetendo ens reale non facit ens reale, ita etiam appetendo ens rationis, non facit ens rationis.

Dices: quamvis intellectus cognoscendo ens reale non faciat ens reale, tamen cognoscendo ens rationis facit ens rationis; ergo quamvis voluntas appetendo ens reale non faciat ens reale, tamen appetendo ens rationis posset facere ens rationis.

Respondeo negando consequentiam, quia ideo intellectus concipiendo ens rationis, facit ens rationis, quia non competit enti rationis alio modo fieri, quam concipiendo, & quia non præsupponit ipsum factum necessario ab alia causa, sed ens rationis potest fieri alio modo quam volendo, & semper præsupponitur sic factum antequam, & quando voluntas facit illud, ergo non potest dici fieri à voluntate, quamvis voluntas tendat in illud.

CONCLUSIO III.

85. *Ens rationis à solo intellectu fieri potest.* Hæc est iuxta tertiam sententiam, & sequitur manifeste ex dictis, tum quia certum est fieri ab intellectu dum ipsum concipit, quia tum recipit ab ipso esse intentionale, seu esse obiective in intellectu; tum quia non potest assignari alia potentia, à qua fiat, quandoquidem non fiat, nec à voluntate, nec à potentiis materialibus internis aut externis; ergo à solo intellectu fieri potest, & à nulla alia potentia aut causa.

QUESTIO VIII.

Quonam actu intellectus faciat ens rationis, & an fieri possit ab omni intellectu.

86. *Intellectus potest habere plures actus*; primò enim potest habere simplicem apprehensionem alicuius rei, siue simplicis, siue compositæ, ut quando apprehendit vnum hominem, v. g. aut plures, nihil affirmando vel negando de ipsis, & hic actus vocatur prima operatio intellectus. Secundò potest habere alium actum, quo absque discursu iudicat aliquid esse, vel non esse tale, ut si dicat interne: *Petrus existit. Petrus est bonus. Paulus non est in calo. Ioannes non existit.* Et hic actus vocatur secunda mentis operatio. Tertiò potest habere talia iudicia mediante discursu; & actus, quo sic iudicat, vocatur tertia mentis operatio.

Rursus potest intellectus habere actus rectos, actus reflexos, & actus comparativos. Actus rectus vocatur ille, quo cognoscit aliquid directe, siue apprehendendo, siue iudicando cum discursu, aut sine discursu, non reflectendo supra suam cognitionem, siue non considerando res, ut sunt à se cognitæ; ut quando aliquis cognoscit Petrum, aut montem. Actus reflexus est quando considerat quis rem ut à se cognitam, ut si quis postquam directe cognoscit Petrum, velit reflectere & considerare Petrum à se cognitum, aut Petrum habere à cognitione sua aliquam rationem, quam

Quomodo voluntas facit ens rationis secundum Scotum.

Solut intellectus facere potest ens rationis.

Quis actus rectus intellectus.

Quis reflexus.

Qui
compa-
ratiuus.

quam ante non habuit. *Actus comparatiuus* est quando considerat intellectus aliquid cum ordine ad aliud, ut si quis cognoscat animal esse prædicabile de homine, aut Petro, aut Ioannem esse dominum Pauli, aut Deum esse creatorem mundi, siue hoc faciat simpliciter apprehendendo, siue iudicando cum discursu, aut sine discursu. Quæritur ergo in prima parte quæstionis, quoniam ex his actibus possit intellectus fabricare ens rationis: quia de re varij sunt modi dicendi, quos prolixum esset recensere, cum res ipsa facile decidi possit.

CONCLUSIO I.

87. Si sufficiat ad ens rationis producendum, quod sit obiectum in intellectu, potest fieri per quemcumque actum intellectus, ex prædictis. Probatur quia potest intellectus apprehendere ipsum: & iudicare ipsum existere & esse ens reale, aut non esse ens reale, & hoc cum discursu aut sine discursu. Item potest directe apprehendere ipsum, & comparare ipsum ad aliud, & per cognitionem reflexam cognoscere ipsum esse à se cognitum: sed per quemcumque ex his actibus ens rationis habet esse obiectiue in intellectu, hoc enim nihil aliud est, quam terminare cognitionem intellectus: ergo si nihil aliud requiratur ad faciendum ens rationis, quam quod habeat esse obiectiue in intellectu, per quemlibet ex prædictis actibus potest fieri ens rationis: nec propterea in hoc video esse posse controuersiam ullam realem.

CONCLUSIO II.

88. Si non sufficiat ad fabricationem entis rationis dare ipsi esse obiectum, sed ulterius requiratur quod indicetur existere à parte rei, vel per se absolute, vel in aliquo subiecto per modum forme, aut partis, tum non poterit fieri per primam operationem intellectus, hoc est per simplicem apprehensionem ullam, bene tamen potest fieri per secundam, aut tertiam operationem, & per actus rectos ac reflexos. Hæc etiam videtur esse extra controuersiam, & patet prima pars, quia per primam operationem nequit quis aliquid iudicare. Secunda pars patet, quia potest quis & sine discursu, & cum discursu, falso tamen, iudicare aliquid existere, quod non possit existere tertia etiam pars patet, quia potest quis iudicare directe, quod Sacramenta possint physice creare gratiam, aut non possint, & tum directe iudicat alterutro ex illis actibus, quod existat in illis aliquid impossibile, ut est euident, ergo potest cognitione directa, seu non reflexa facere ens rationis. Rursus, potest iudicare quod paries à se cognitus habeat esse cognitum per cognitionem passiuam vitalem in ipso pariete inharerentem, & tum faciet ens rationis per actum reflexum.

89. Solum iam, quantum ad primam partem, manet dubium, quidnam reuera requiratur ad fabricandum ens rationis, seu uter dicendi modus ex duobus iam propositis sit præferendus: sed ut bene aduertit *Suar. disp. 54. sect. 2.* controuersia est de nomine, & apud Thomistas communiter videtur posterior modus loquendi esse communior, nimirum quod requiratur ad effectiorem entis rationis iudicium falsum, & non sufficiat quæcumque cognitio eius. Sed apud Scotistas prior modus loquendi est satis vulgaris, & quidem appositus: cum enim ens rationis non habeat aliud esse extra causas, quàm esse intentionale, seu cognosci, seu esse obiectiue in intellectu, cur non posset dici habere suam existentiam per quemcumque actum, per quem cognoscitur? Sed quia tamen quæstio est plane de nomine, non est multum cum illo contendendum de sua acceptione, sed quod in similibus quæstionibus semper fieri oporteret, prius quam cum illo circa fabricam entis rationis controuersia esset ineunda, conueniendum esset in acceptione nominis.

90. Ex his facilis est resolutio secundæ partis quæstionis, nam si Deus cognoscat entia rationis, dicendum est iuxta secundum modum dicendi quod eo ipso faciat entia rationis non secus ac homo, & consequenter quod omnis intellectus possit facere ens rationis, quia si diuinus potest, poterit Angelicus, & consequenter omnis, quamuis autem cognosceret entia rationis, si tamen ad ea faciendum requiratur iudicium falsum, euident est Deum

non posse facere entia rationis, & consequenter ens rationis non posse fieri ab omni intellectu, quia euident est Deum non posse habere iudicium ullum falsum, hoc enim esset maxima imperfectio eius & contra perfectionem summam veracitatis eius in cognoscendo. Quod si non cognoscat entia rationis, tum æquè certum est, quod non possit illa facere, & consequenter etiam quod ens rationis non possit fieri ab omni intellectu, quia non sunt nisi cognoscendo ipsa: unde tota difficultas secundæ partis est, an Deus cognoscat illa, necne; quod examinabitur quæstione sequenti.

QUÆSTIO IX.

An Deus cognoscat entia rationis.

91. Prima sententia est Deum cognoscere entia rationis indirecte, hoc est quatenus cognoscit cognitionem illam, qua fiunt entia rationis, & qua cognoscuntur. Ita *Suar. supra sect. 2. Raguus. dub. 5. de ente rationis. Merinerus disp. 3. de vniuersalib. q. 6.*

Secunda sententia est, Deum non cognoscere ens rationis, directe aut indirecte. Ita *Vasq. 1. par. disput. 118. 73. Caberus disp. 1. de vniuersalib. dub. 8.*

Tertia sententia est Deum cognoscere ens rationis directissime. Hanc præter Scotistas fere omnes tenent *Lorca 1. 2. sect. 1. disput. 25. Arrubal disp. 34. c. 7. Aggredius tom. 1. de beatitud. lib. 5. q. 6. Fonseca lib. 7. met. c. 8. & alij plures.*

CONCLUSIO I.

92. Deus cognoscit entia rationis, & quidem directe. Hæc est communior, & prima pars est contra secundam sententiam, secunda contra primam.

Probatur prima pars, quia Deus comprehendit omnes actus intellectus humani, ergo cognoscit obiecta eorum, quia impossibile est comprehendere aliquem actum, quin cognoscatur obiectum eius, cum sit ratio determinans intellectum ad tale obiectum: sed obiectum actus, quo cognoscitur ens rationis, est ipsum ens rationis; ergo Deus cognoscit ens rationis.

Confirmatur: Deus non cognosceret comprehensue & perfectissime ignem, nisi cognosceret, quod haberet facultatem producendi calorem; nec posset cognoscere talem facultatem, nisi cognosceret calorem, ut per se patet; ergo non cognoscit perfectissime intellectum, nisi cognoscat quod possit cognoscere ens rationis, nec potest cognoscere hoc, nisi possit cognoscere ipsum ens rationis.

Probatur secundo, quia sequeretur Deum non posse cognoscere omnem propositionem veram, sed hoc est absurdissimum. Probatur sequela, quia propositio non potest cognosci esse vera, nisi cognoscatur esse conformis suo obiecto, veritas enim eius consistit in illa conformitate; sed si Deus non cognosceret ens rationis, non cognosceret obiectum alicuius propositionis veræ nimirum huius: chymera est intelligibilis, & impossibilis realiter, quia obiectum est ens rationis.

93. Nec tollit vlla ratio hæc difficultatē quod respondet *Vasques*, actus intellectus, qui versantur circa entia rationis tendere etiam in obiecta realia, & ad illa tantum dicere respectum transcendentalem, unde cum Deus cognoscat obiecta omnia realia, poterit cognoscere omnes actus intellectus. Hoc, inquam, non tollit difficultatem, quia actus intellectus, si dicat respectum transcendentalem ad aliquid, debet illud dicere ad omne quod per ipsum intelligitur, quia est eadē ratio, & consequenter, si ex eo quod dicat respectum transcendentalem ad obiecta realia, non potest perfecte cognosci, quin intelligantur illa obiecta realia, idem erit dicendum de obiectis, quæ sunt entia rationis. Deinde, quando dicitur per propositionem aliquam, chymeram esse intelligibilem, sed impossibilem, prædicatur illius propositionis non dicitur de obiecto aliquo reali, sed de obiecto rationis: ergo ut veritas istius propositionis & ipsa propositio, ut habet rationem propositionis, cognoscatur, non sufficit quod cognoscatur quodcūque reale, sed necessarium est cognoscere istud ens rationis, de quo dicitur istud prædicatum. Præterea omnia realia quæ cognoscit intellectus, quando cognoscit chymeram

Deus cog-
noscat
directe
entia ra-
tionis.

Respon-
sio Vasq.

Relictur.

Ad fa-
ciendum
ens ra-
tionis
sufficit
quæcum-
que cog-
nitio
eius.

An Deus
faciat
entia ra-
tionis.

merā esse ens rationis, posset cognoscere, quin cognoscat chymeram esse ens rationis: ergo ex cognitione entium realium Deus non cognoscit obiectū istius actus.

94. *Probatur secundo ad hominem*, quia Deus cognoscit actus libere suos formalissime ut distinguuntur ab actibus suis necessariis, sed ut sic dicunt formaliter tantum respectum rationis secundum *Vasquez*: deinde cognoscit valorem operum Christi, actus morales bonos & malos: sed secundum *Vasquez* valor operum Christi est relatio rationis, & actus morales constituuntur in esse boni & mali per relationem rationis, ergo Deus cognoscit entia rationis.

Probatur
quod di-
recte co-
gnoscat
Deus
entia ra-
tionis.

Probatur secunda pars: quia quamvis non esset possibilis vllus intellectus creatus, verum esset, quod chymera esset quid impossibile & hoc etiam cognosceretur à Deo: ergo ens rationis potest cognosci à Deo directe. Consequentia patet, quia eatenus cognosceretur indirecte, quatenus cognosceretur per cognitionem cognitionis, creata, ergo si cognosceretur, quamvis esset impossibilis cognitio creata, cognosceretur directe. Antecedens etiā probatur, quoad primam partem, quia ex se formaliter chymera habet esse impossibilis realiter, sicut homo habet esse possibilis, ergo, quāvis intellectus creatus non esset possibilis, verum esset quod chymera esset impossibilis realiter. Probatur idem antecedens quoad secundam partem, quia absurdum est esse aliquā veritatem obiectivam, quæ non intelligeretur à Deo.

Probatur secundo eadem pars, quia factibile ut factibile potest cognosci directe & non tantum per cognitionē potentiæ factiæ aut factionis, ergo intelligibile, ut intelligibile potest cognosci directe, & non tantum per cognitionem potentiæ intellectiæ aut intellectiōis.

Confirmatur: quia cognitio non est prius representatiua entis rationis quam ens rationis est representabile per cognitionem, ut manifestum est, ergo intellectus perfectissimus potest æque primo intelligere & æque directe vtrumque, & consequenter poterit intelligere ens rationis directe, quia sic intelligere, est intelligere cognitionem non prius terminata ad aliud, quam ad id quod dicitur directe intelligi.

Probatur utraque pars conclusionis: quia non argueret vllam imperfectionem in Deo, quod cognosceret entia rationis directe, ergo debet admitti. Consequentia patet, quia ideo id negant aduersarij quia existimant quod inde argueretur aliqua imperfectio in Deo. Probatur antecedens soluendo obiectiones.

95. *Obijcies primo*: sequeretur Deum facere entia rationis, quia sunt eodem actu quo cognoscuntur: sed cōsequens est absurdum, ergo & antecedens vnde sequitur. *Suarez* respondet non sequi, ex eo, quod cognoscantur entia rationis indirecte, ea fieri, sed solum ex eo quod cognoscantur directe: vnde cum ipse teneat ea non cognosci directe, videtur sibi euadere hanc difficultatem.

Sed contra, quia si per cognitionem directam fierent, fierent etiam per indirectam, tum quia ideo fieret per directā, quia per eam haberent esse obiectiue in intellectu, sed etiā per indirectam haberent esse obiectiue in intellectu; tum etiam quia non est maior ratio quod per vnam fierent quā per alteram, ad hoc enim impertinēs est quod vna sit directā & altera non sit. Quomodo enim non minus producit realiter, quod producit indirecte à causa sic producete, quam quod producit directe, ita, si intellectio aut productio intellectiōis sit productio entis rationis, non minus debet censerī produci, quod intelligitur indirecte, quam quod intelligitur directe.

Respondetur igitur ad obiectionem melius ex dictis, distinguendo sequelam: si requiratur iudicium falsum ad faciendum ens rationis, negatur sequela; si non requiratur, sed sufficiat cognitio directā ipsorum, concedo sequelā, nec id est inconueniens.

Obijcies secundo: Si intelligeret ens rationis vllō modo, & præsertim directe, apprehenderet aliquid aliter quā est, sed hoc non deceret intellectum perfectionis infinite, qualis est diuinus. Probatur sequela, quia non

posset intelligere chymērā constitutam ex homine & bruto v.g. quin cognosceret hominem per modum partis coniungibilis cum bruto, sed hoc est cognoscere ipsum aliter quam est.

96. *Confirmatur*, quia si cognosceret relationē rationis intrinsece denominatiuam obiecti cognitī, deberet cognoscere aliquid esse quod reuera non est: sed hoc est absurdum: ergo saltem non debet directe cognoscere entia rationis.

Respondetur negando sequelam, & distinguendo maiorem probationis: per modum partis rationaliter coniungibilis, concedo; per modum partis realiter coniungibilis, negatur maior & etiam minor.

Ad confirmationem distinguenda est maior: deberet cognoscere aliquid esse realiter, quod non est realiter, aut rationaliter, quod non est rationaliter, negatur, deberet cognoscere aliquid esse rationaliter, quod non est realiter, conceditur, nec hoc est conueniens.

Ut autem melius percipiatur quomodo nō arguat imperfectionē in Deo cognitio etiā directā entis rationis, aduertendum est non ex eo colligi imperfectionē intellectus creati, quod apprehendat entia rationis aut secundū se, aut secundū in existentia in aliquo alio, in quo esse non possunt nisi per intellectū, sed ex eo quod iudicet illa esse, aut posse esse à parte rei; vel ex eo quod apprehendat ea tam imperfecte, ut nesciat an sint aut possint esse etia realia, vel denique ex eo quod non possit cognoscere quomodo se habeant entia realia à parte rei, nisi cōcipiendo entia rationis: vnde cū Deus non habeat tale iudicium, nec tam imperfectam apprehensionem de illis, nulla prorsus sequitur imperfectio ex eo quod apprehendat illa sine tali iudicio aut periculo eius, & sine tali imperfectione.

QVÆSTIO X.

De diuisione entis rationis.

98. *Q*uia non est dubium quin possit intellectus ali-
quod ens rationis considerare, & cum modo
per se stātis, sicut facit, quando concepit hircocerum,
& cum modo efficientis intrinsece aliud, sicut facit, quā-
do apprehendit intellectiōem in lapide tanquam pro-
priam operationem eius; sequitur etiam dubium esse nō
posse, quin ens rationis ut sic diuidi possit in substantiā
& accidens. Et quia potest intelligere ens rationis affi-
cere ens aliud per modū respectus pure ordinantis vnū
ad aliud, & per modū formæ absolutæ; Accidens ratio-
nis ut sic potest diuidi in accidens respectiuium & in ac-
cidens absolutum. Et rursus quia potest ex accidentibus
rationis absolutis aliqua considerare per modum formæ
absolutæ tribuentis extensionē, ut si consideraret An-
gelum à forma aliqua distincta realiter habere capaci-
tatem ad implendū tantum vel tantū locum, & alia per
modū formæ absolutæ tribuentis actiuitatē, ut si con-
sideraret Deum habere formam realiter distinctam, per
quam posset calefacere, Accidens rationis absolutū po-
test diuidi in quantitatem & qualitatem; & eodē sane
modo posset diuidi accidens respectiuium rationis ut
sic in tot prædicamēta, in quot diuiditur relatio realis.

At quoniam entis realis diuisio in prædicamēta fit &
traditur, ut exactius naturam cuiusque entis realis co-
gnoscamus, & scientias reales acquiramus; nec vtile est
de entibus omnibus rationis sciētias aliquas per se tra-
dere, eorūque naturis contēplandis inharere; nō est ne-
cesse ut huiusmodi diuisio prædicamētalis eris rationis
detur, & propterea paucissimi auth. meminerūt ipsius.

99. Alia tamē satis vulgaris diuisio est entis rationis in
illud, q. habet fundamentū in re, & illud, quod non ha-
bet fundamentum; prioris generis reputatur relationes
rationis, quæ considerantur in obiectis denominatis ex-
trinsece, & in Deo; posterioris vero substantiæ cōpositæ
ex partib⁹ incōponibilibus, ut hircoceruus. At reuera nō
bene explicatur quomodo cōsideratio hircocerui non
habeat tantū fundamentū in re, quantum habet conside-
ratio relationis rationis in re, cognita ad cognoscendū,
nā quemadmodū intellectus ex eo quod videt deno-
minationē nouam in obiecto cognito, dicitur per hoc
quam

Ens ra-
tionis
potest
diuidi in
substan-
tiam &
accidens.

Et acci-
dens ra-
tionis in
absolutū
& respec-
tiuium.

Diuisio
entis ra-
tionis in
habens
& nō ha-
bens fun-
damentū
in re.

habere fundamentum in re ad considerandum aliquem respectum in ipso, qui non sit realis, cur ex eo quod imaginatio conciperet formam externam partim equi & partim hominis, non posset intellectus dici habere sufficientem occasionem ad concipiendam aliquam substantiam per se vnam, quæ exigeret talem formam, & intrinsece componeretur ex natura equina & humana?

Senten-
tia Ioan-
nis à
Sancto
Thoma.

100. Ioannes à S. Thoma supra q. 2. a. 1. licet admittat utramque præmissam entis rationis diuisionem, tamen contendit adæquare diuidi ens rationis ex parte rei conceptæ in negationem & relationem, ita ut vnum concipiatur ens rationis, quod non sit vel relatio, vel negatio (sub negatione tamen comprehendit priuationem). Probat adæquationem huius diuisionis, quia ratio entis rationis consistit in oppositione ad ens reale; sed nihil habet huiusmodi oppositionem, nisi vel relatio, vel negatio, quia, inquit, omne positium absolutum, cum non concipiatur ad aliud, sed in se, vel debet esse substantia, vel accidens in alio, & consequenter nequit esse ens rationis cum per ipsum conceptum essendi in se vel in alio, realitatem aliquam importet, relatio verò, quia non solum dicit conceptum in, sed conceptum ad, potest concipi sine realitate.

Datur
ens ra-
tionis
absolu-
tū quod
non est
negatio
aut rela-
tio.

Hec doctrina non placet primò, quia chymera seu compositum ex homine & equo, est ens rationis & non est negatio sed potius substantia rationis. Item cognitio passiva considerata in pariete, non est relatio neque negatio, sed accidens absolutum rationis, ergo dantur entia rationis quæ non sunt negatio aut relatio.

Quod si dicatur huiusmodi entia rationis esse non entia realia, & propterea posse vocari negationes, contra facit quod etiam relationes rationis sint nō entia realia, & similiter vocari possunt negationes, & consequenter mala esset diuisio entis rationis in negationes & priuationes.

Non placet prædicta doctrina secundo, quia si esse in alio, aut per se, importat realitatem, ac propterea nihil positium conceptum in alio potest esse ens rationis, ergo, quandoquidem relatio rationis concipiatur in alio, non poterit esse quid positium rationis contra dictum auctorem. Itaque tenendum est quod, quemadmodum relatio rationis, licet sit non ens reale, & concipiatur esse in alio, non est negatio rationis, sed quid positium rationis; ita etiam forma absoluta rationis, siue consideretur per se existens, siue existens in alio, non sit negatio rationis, sed potius quid positium rationis; quod cum non sit relatio, sequitur prædictam diuisionem non esse adæquatam.

Quo sen-
su diui-
ditur ens
rationis
in nega-
tiones,
priuatio-
nes & re-
lationes.

101. Et hinc Doctores communiter dicunt diuisionem entis rationis in negationes, priuationes, & relationes, esse diuisionem non entis rationis ut sic, sed entis rationis habentis fundamentum in re; quæ tamen diuisio, si ita intelligatur, ut ipsæ negationes & priuationes sint entia rationis formaliter, omnino mala est, quia falsum est quod negationes & priuationes sint entia rationis, ut supra ostendimus: si vero intelligatur non in sensu formali, sed fundamentalis, ita ut velit, ad quædam ex entibus rationis excogitanda præbere occasionem negationes; ad quædam priuationes, & ad quædam denique denominationes aliquas relatiuas; Verum quidem est dari huiusmodi entia rationis, sed tamen propter rationem supra tactam non erit adæquata, quia dantur aliqua entia rationis habentia fundamenta in re, ad quæ excogitanda nec negationes, nec priuationes, nec denominationes huiusmodi relatiuæ præbent fundamentum aut occasionem intellectui, ut patet tam in exēplo allato de substantia composita ex equo & homine, quam etiam in quæritate, quæ quis conciperet in Angelo esse ex eo quod intelligeret ipsum occupare posse locum extensum.

Quæ cē-
senda
sunt en-
tia ratio-
nis cum
funda-
mento
in re.
Quæ si-
ne.

102. Siquis tamen velit utramque hanc communem diuisionem tenere, dicere poterit per ens rationis cum fundamento in re intelligi illa, per quæ communiter solent explicari aliqua denominationes reales, quæ tam facile nec intelligi nec explicari possent, si non considerarentur prouenire ab huiusmodi entibus; per entia vero rationis sine fundamento in re intelligi illa, quæ non con-

ciuntur in ordine ad talem denominationem realem vel concipiendā vel declarandā: iuxta quem dicēdi modum fundamentū in re quod habent entia priora ultra illud quod habent posteriora, erit vtilitas ac difficultas intelligēdi ac explicandi huiusmodi denominationes.

Deinde quia omnes denominationes, quæ, licet sint realissime existentes à parte rei, solent tamen explicari & intelligi per entia rationis, sunt vel denominationes negatiuæ, vel priuatiuæ, vel relatiuæ, propterea ens rationis cum fundamento in re modo iam explicato potest adæquate diuidi in negationes, priuationes, & relationes, hoc est in entia rationis quæ concipiuntur ob denominationes negatiuas, priuatiuas, & relatiuas: quæ entia rationis inter se dici possunt habere tantam distinctionem & talem, qualem habent denominationes illæ reales, ad quas sequuntur; illæ verò denominationes sine dubio distinguuntur specie, si priuatio & negatio realiter distinguantur; si tamen hæc non distinguantur nisi numero seu accidentaliiter, tum entia rationis, quæ concipiuntur ad denominationes extrinsecas, distinguuntur specie ab aliis entibus sequētibz ad priuationes & negationes; hæc verò inter se non distinguuntur, ut patet.

ADDITIONIO.

Contra difficultatem quam n. 99. huius quæstionis contra diuisionem entium rationis in ea, quæ habent fundamentum in re, & quæ non habent propositū, insurgit Mastrius disp. 2. Met. n. 249. asserens falsum esse, quod non sit maius fundamentū entium rationis quæ finguntur in Deo ad creaturam, & in re cognita ad cognoscentem, quam chymerarum, ac similitum, quæ dicuntur non habere fundamentum in re: nam cum videamus in creaturis causam referri relatione reali, & cuicunque actioni correspondere passionem, hanc occasionem sumit intellectus cogitandi relationē actiuæ creationis ad creaturas, & in re cognita formam illi inhaerentem per modum effectus, vel passionis correspondentis cognitioni actiuæ, & determinatur ad cogitandas huiusmodi formas per modum accidentis respectiui, quam occasionē putat ad minus proximam & vrgentem. At ex eo, quo imaginatio conceperit formam externam partim equi, partim hominis: non habet tantam occasionem machinandi chymeram, quia licet partes chymere habeant fundamentum in re, non tamen vniō earum, unde intellectus, aut nullā aut leuissimam habet occasionem formandi chymeram; tum quia non determinatur intellectus ad formandam chymeram magis ex his naturis impossibilibus quam ex aliis; sed ad libitum potest eas formare hoc vel illo modo; quod non contingit de prædictis relationibus. Præmisit autem huic doctrinæ quod euidenter cernatur fundamentum entium rationis, quæ sunt secundæ intentiones logicæ, quibus propterea ipse vsus est pro exemplis entium rationis fundatorum.

At ut ab hoc incipiam manifestum mihi est, idque ex dictis q. 4. patet, non magis manifeste, aut euidenter cerni fundamentum illorum entium, quæ sunt secundæ intentiones, quam relationum creaturæ ad Deum, & cogniti ad cognoscentem.

Deinde quamuis maius esset fundamentum ad formandas relationes Dei ad creaturas & cogniti ad cognoscentem, quam chymeram, non inde sequeretur quod non haberetur etiam fundamentum fabricandi chymeram, quod mihi sufficit.

Sed ut magis directè veniam ad rem. Respondeo negando quod intellectus non habeat tantam occasionem formandi chymeram ex apprehensione phantastica partium hominis & equi eo modo propositarum, quo proponitur, quando formatur chymera, ut possit dici proxima & vrgens, non minus quā occasio habita ad formandas dictas relationes rationis est proxima & vrgēs, quia cum intellectus sit potētia naturalis, quando facit chymeram ad hoc determinatur sic, ut tum non possit non facere ipsā, & quod ad hoc necessitas est sine dubio non solum fundamentū vrgens, sed necessitans. Quod confirmo clarius; quia formæ externæ animalium quæ habentur à parte rei, tam solent præsupponere substantiā per se

se vnam, quam causā creatā solent referri ad effectus per relationem realem, & quam actio solet habere correlationem passionis, ergo quemadmodum est hoc ultimo intellectus habet fundamentum vrgens ad formandas relationes rationis creatoris, & cogniti, etiam habebit simile fundamentum ad formandas chimeras.

Ad secundam autem rationem ipsius dico tam determinari intellectum ad faciendum chimerā hanc, vel illam, quando eam facit ex his, aut illis partibus, quam ad faciendam vnam relationem rationis præ alia, nec posse ipsum pro libito, quam voluerit, chimeram facere, magis quam quam voluerit relationem, id quod ex dictis & natura potentia intellectus est manifestum.

Idem Maffius postea pag. 247. asserit explicationem eiusdem diuisionis, quam dedi n. 102. ineptam & contrariā rei de qua loquimur; quia inquit nihil absurdius dici poterat, quam difficultatem intelligendi quasdam reales denominationes esse fundamentū cogitandi entia rationis, quia maior difficultas incurritur dū volumus statum ac conditionem assequi quorundā entium prohibitorum, seu chimericorum, quam relationum rationis, quæ non sunt mera figmenta, ista .n. sunt entia rationis determinatæ naturæ, ac proinde facilius cognitionis; illa vero nō sunt determinatæ ac certæ naturæ; ergo iuxta meam explicationem figmenta haberent maius fundamentum, quam relationes rationis, quæ non sunt entia chimerica. Tum quia fundamentum ducit in cognitionem entis rationis, difficultas vero potius impedit intellectum.

Ad hunc discursum Respondeo ex eo videri quod Maffius me non intellexerit: nam in eo nihil dicitur contra meam doctrinam; neque .n. asserui difficultatem intelligendi entia rationis esse fundamentū ea fingendi, sed difficultatē potius intelligendi quasdam denominationes reales quæ sunt à parte rei, quas expressi sufficenter esse extrinsecas, & illas quæ proueniunt ex negationibus & priuationibus, in hoc vero discursu vrgetur quod maior sit difficultas intelligendi chimeras, quam entia rationis fundata, vnde penitus ruit totus Maffij discursus.

Contra quem ulterius facit quod maledicat difficultus esse intelligere naturam chimeræ, quam relationum rationis, & entia chimerica non esse determinatæ naturæ, sicut sunt entia rationis fundata, & quod etiam male videatur supponere quod ipsamet relationes rationis non sunt etiam entia chimerica.

QVÆSTIO VLTIMA.

De primis & secundis intentionibus.

103. *N*on aliam fere ob causam hic agere visum erat de ente rationis, quam vt intellecta eius natura facilius esset scire, vtrum secundæ intentiones, de quibus secundum omnes fere Logica agit, sint entia rationis, nec ne, vt vel sic cognosci possit an Logica habeat pro obiecto entia rationis, de quo postea.

Quid est intentio.

Quid intentio formalis. Quod obiectiua.

Notandum autem, intentionem proprie loquendo esse actum, quo potentia tendit in obiectum, vnde non ad intellectum tantummodo, nec etiam ad voluntatem spectat, sed ad alias potentias vitales; hic tamen agimus de ipsa, vt pertinet ad intellectum; & diuiditur vt sic, in intentionem formalem, quæ est ipsemet actus, quo tendit in obiectum suum, ac intentionem obiectiuam, quæ est obiectum istius actus, v.g. quando intellectus intelligit hominem, actus, quo intelligit ipsum, est intentio formalis; & ipse homo est intentio obiectiua. Vtraque autem ex his intentionibus, hoc est, tam intentio formalis, quam obiectiua, diuiditur in intentionem primam, & intentionem secundam: & modo examinamus quid sit intentio prima, & quid secunda.

Quia vero varij sunt modi explicandi has intentiones, quos proximum esset specialiter examinare, & non admodum vtile, cum controuersia tandem sit de nomine, quid nobis dicendum videtur, & tyronum captui magis accommodatum proponemus: pro quo.

104. *Notandum ulterius* aliqua prædicata conuenire rebus secundum se & independentem à cognitione comparatiua intellectus, vt conuenit homini esse animal,

esse risibile, esse album, esse visum, & esse etiam cognitū cognitione simplici, nō comparatiua. Rursus aliqua alia conueniunt rei pro vt dicit ordinem ad cognitionem comparatiua intellectus, vt conuenit homini esse prædicatum, esse subiectum, esse prædicabile, esse speciem, & similia. Ex his autem prædicatis priora merito vocari possunt prima in comparatione ad posteriora, quia possunt res cognosci secundum priora illa prædicata, quauis non cognoscantur secundum posteriora: vt v.g. possum cognoscere hominem esse animal; esse visum, esse cognitum, sine eo quod cognoscā ipsum esse prædicatū aut prædicabile formaliter: sed non potest quis cognoscere aliquid secundum posteriora prædicata, quin cognoscatur ipsum secundum priora, v.g. nō possum cognoscere hominē esse prædicabile de Petro, quin cognoscā Petrus esse hominē, nec possum cognoscere animal esse genus seu prædicabile de diuersis speciebus, quin cognoscā hominē esse animal, & brutum esse animal, seu quin cognoscā animal inexistere bruto, & homini, aut aliis rebus diuersæ speciei. Itaque illa prædicata, quæ conueniunt rei independentem à cognitione comparatiua, sunt & dicuntur intentiones obiectiue primæ: illa verò, quæ conueniunt ipsi dependentem à tali cognitione, sunt intentiones obiectiue secundæ. Et hinc patet quod cognitiones illæ, quibus cognoscuntur priora prædicata, sint intentiones formales primæ; & cognitiones illæ, quibus cognoscuntur illa posteriora prædicata conuenire rei, sint intentiones formales secundæ.

105. *Ex his facile erit* cognoscere quid terminus prime intentionis, & quid terminus secundæ intentionis. Terminus .n. primæ intentionis, si capiatur pro voce significatiua, vt cōmuniis accipitur, est vox imposita ad significandum intentionē primam siue formalem, siue obiectiuam, vt vox *homo* significat naturam humanam, quæ conuenit Petro independentem à cognitione intellectus comparatiua, & propterea est intentio obiectiua prima; aut cognitionem naturæ humanæ, quæ est intentio formalis prima. Terminus verò secundæ intentionis est vox imposita ad significandam prædicatā, quæ conueniunt rei dependentem à cognitione comparatiua intellectus, vt nomen *species*, quæ est imposita ad significandū prædicabilitatem rei de pluribus speciebus, quæ prædicabilitas non competit rei nisi dependentem à cognitione comparatiua intellectus: pro quo ulterius intelligendo.

106. *Notandum tercio* duplicem esse cognitionem intellectus, vnam simplicem, qua considerat aliquid secundum se non comparando illud ad aliud, vt quando apprehendit aliquis hominem non apprehendendo, nec iudicando ipsum in aliquo, nec aliquid in ipso. Alia cognitio intellectus est comparatiua, vt illa, quia apprehenditur, aut iudicatur aliquid in aliquo, v.g. illa, quia apprehenditur Petrus esse homo, aut paries esse albus: quæcumque ergo prædicata conueniunt rei per ordinē ad huiusmodi cognitionem comparatiua, sunt intentiones obiectiue secundæ, & termini significantes illa, sunt termini secundæ intentionis; quæcumque vero conueniunt rei independentem ab huiusmodi cognitione, sunt intentiones obiectiue, & termini significantes illa sunt termini primæ intentionis.

Ex his colligendum quid sit res aliqua primò intentionaliter accepta, & secundò intentionaliter accepta, quorum terminorum frequens est vsus, præsertim apud antiquos. Res enim primò intentionaliter accepta est res, secundum quod dicit prædicata illa, quæ sunt primæ intentiones, & res secundo intentionaliter accepta est res, secundum quod subest prædicatis, quæ sunt secundæ intentiones.

CONCLUSIO

107. *Nec prima nec secunda intentio formalis aut obiectiua dicitur necessariò ens rationis formaliter.* Hæc est communior apud recentiores & omnes qui putant ad denominationes extrinsecas non necessariò resultare entia rationis. Prima autem pars de intentione formali tam prima quam secunda est omnium, & certa quia illæ intentiones sunt actus intellectus, quibus tendit vere & realiter in obiecta à se intellecta, qui actus sine dubio sunt

Quid intentio prima & secunda.

Quid terminus primæ intentionis. Quid secundæ.

Nec prima nec secunda intentio dicitur necessariò ens rationis.

sunt entia realissima. Secunda pars, de qua sola esse potest cōtrouersia, nimirum quod intentio obiectiua nec prima, nec secunda dicat necessariò ens rationis formaliter, patet, quia si aliqua ex illis esset aut includeret ens rationis, potissimum intentio obiectiua secunda, vt omnes fatentur: sed illa non est nec dicit necessariò ens rationis, ergo. Probatur minor, quia si aliqua intentio obiectiua secunda diceret ens rationis, maxime esse genus, vel esse speciem, sed hæc nō, ergo. Probatur minor, quia esse genus nihil aliud est, quam vel esse prædicabile, vel esse prædicatū de pluribus speciebus; & esse speciē nihil aliud est quam esse prædicabile vel prædicatū nō necessariò dicit aliud quam denominationem extrinsecā, desumptā ab actu intellectus quo iudicatur aliquid de alio; & esse prædicabile nō est aliud, quam aptitudo rei ad recipiendam talem denominationē: sed ex dictis constat huiusmodi denominationem extrinsecam esse quid reale, & nullo modo necessariò sequi ad ipsam aliquid rationis, & hoc supposito certū est quod illa aptitudo non sit, nec dicat aliquid rationis, tū quia sequitur rem nullo intellectu cōsiderante, tū quia eatenus esset, aut includeret quidpiā rationis, quatenus illa denominatio extrinseca esset, aut includeret quidpiā rationis.

Quæ probatio supposita sententia præmissa denominationibus extrinsecis est euident, vnde est necessaria alia probatio.

108. Dixi autem quod nō necessariò sit aut dicat intentio secunda aut prima obiectiua ens rationis, quia potest aliquando contingere vt intentio prima obiectiua sit ens rationis, nā ipsamet entia rationis sicut possunt concipi ab intellectu, ita possunt habere rationem intentionis obiectiua: & præterea, quod magis facit ad propositū, potest aliquis si velit considerare denominationē, quæ vere & realiter est extrinseca, per modū denominationis intrinsecæ, & vt sic erit ens rationis: vnde intentio obiectiua prædicati considerata per modū alicuius formæ intrinsecæ repetit in re, quæ dicitur esse prædicatum, erit ens rationis, & aptitudo etiam rei ad hoc, vt possit recipere talem formam rationis, erit etiam ens rationis, quia reuera non est vt talis aptitudo, sicut reuera non est tale ens rationis, nisi in intellectu. Et sane in hoc sensu possent commode intelligi authores, qui dicunt intentiones secundas esse entia rationis, quia considerant illas intentiones secundas modo iam dicto, & ex illis aliqui existimant eas non posse considerari alio modo. At quamuis sic considerari possint, tamen reuera non necessariò sic considerantur.

Contra hanc conclusionem non sunt vllæ obiectiōnes, nisi quæ facile solui possunt ex dictis quæst. 4.

109. Pro maiori autem complemento aduertendum est ipsas secundas intentiones posse habere rationē intentionis primæ, & subsistere intentionibus aliis secundis: nam si consideretur prædicabilitas, qua constituitur genus, & quæ est secunda intentio, vel ratio cōstitutiua secundæ intentionis, secundum quod est constitutum generis, aut secundum quod conuenit cum alia prædicabilitate, aut secundum quod dicit formaliter ens rationis aut denominationem extrinsecam, quia omnia hæc prædicata conueniunt ipsi secundum se, & independenter ab vlla operatione intellectus, per quam considerantur ipsi competere, propterea illa omnia prædicata habent rationem primæ intentionis, quamuis sint prædicata conuenientia secundæ intentionis; si vero consideretur eadem ipsa prædicabilitas, vt est prædicabile, aut subiicibile aut definibile per aliam prædicabilitatem, tum habet rationem secundæ intentionis, & illa alia prædicabilitas & subiicibilitas sunt prædicata secundæ intentionis competentia priori prædicabilitati: vnde illa prima prædicabilitas, quæ constituitur animal in esse generis, licet sit secunda intentio respectu animalis, quia non competit animali nisi per ordinem ad actum comparatum intellectus; habet tamen rationem primæ intentionis, quatenus comparatur ad aliam prædicabilitatem, quæ ipsamet competit per ordinem ad alium actum comparatum intellectus, quo

ipsamet possit prædicari, de quo tamen postea.

A D D I T I O.

Mastrius disp. 2. Met. asserit meum modum explicandi secundas intentiones in hac quæstione, nō esse Scoticum; nec verum, aut idoneum. Primum probat, quia est adeo clarū in schola Scotistarum, & Thomistarum quod secundæ intentiones formaliter sumptæ sunt entia rationis, vt nemo vnquam de hoc dubitauerit, & hinc vtraque schola in hoc conuenit quod Logica sit scientia rationalis, non realis. Probat secundum quia si omnia prædicata, quæ conueniunt per ordinem ad cognitionem comparatiuam sint secundæ intentiones quando aliquis dicit vnum albū esse simile alteri, Franciscum esse Patrem, Paulum filium, ignem causam caloris, hæc omnia erunt prædicata secundæ intentionis, quia conueniunt rei per ordinem ad cognitionem comparatiuam; paries enim dicitur similis alteri, quia vnus alteri cōparatur in albedine, & esse causam vel effectum, Patrē vel filium, sunt prædicata rebus conuenientia per ordinem ad cognitionem comparatiuam: nō enim sunt conceptibilia per cognitionem simplicem & absolutā: nō ergo bene explicantur per hoc secundæ intentiones.

Ad primum ex his Respondeo Scotum nunquam dixisse quod secundæ intentiones Logicæ necessariò dicant ens rationis. Quomodo autem Scotus explicari possit dum dicit secundas intentiones esse formaliter entia rationis, & quo sensu Logica hoc non obstat sit scientia rationalis, & esset etiam quamuis entia rationis essent impossibilia docui supra q. 4.

Ad secundum nego sequelam cum sua probatione; nam certe quamuis nullus esset intellectus possibilis nec vllus etiam consequenter actus comparatiuus, adhuc vnum album esset simile alteri, & Paulus posset esse Pater, Petrus filius, & ignis causa caloris; & quamuis non conciperentur nisi per comparationē comparatiuam, de quo non curo, tamen non conueniunt rebus per ordinem ad talem cognitionem, quasi non conuenirent, nisi esset possibilis talis cognitio.

Probat deinde n. 254. quod secunda intentio obiectiua sit ens rationis ex discrimine quod secundum omnes est inter primam & secundam intentionē, quia scilicet prima ideo dicitur prima, & alia secunda quia cū obiectū cōsiderari posset in duplici statu, primo secundū quod est in se, & secundū attributa ipsi cōuenientia ex natura rei, secundo vt est in apprehensione, & secundū attributa ipsi conuenientia ex intellectus attributione, qui status posterior ex illo, merito cognitio, quæ exprimit ipsū in primo statu dicitur prima, & quæ illud exprimit sub posteriori statu dicitur secunda, & cōsequenter, quæ talem conceptionem terminant, entia rationis erunt.

Respondeo negando quod quæ terminant conceptionem qua concipitur res, vt res est in apprehensione & secundum attributa ipsi cōuenientia ex attributione intellectus sint entia rationis; & quamuis etiam essent, nego id vllō modo sequi ex præmissis à Mastrio, vt credo ipsummet concessurum cum considerauerit attentius suam discursum.

Deinde codē n. 8. neg. ratio: asserit rationem meā non esse alicuius momenti, quia neganda est minor vtriusq; mei discursus, quia aio quod esse subiectum & esse prædicatum sufficiēter explicari possit per denominationē extrinsecam; quia inquit per talē denominationē bene concipimus illa duo obiecta referri ad intellectum per terminationē simplicem iudicij eius, sed nō concipiuntur referri inter se nisi quousq; denominationes subiecti & prædicati concipiuntur per modū relationū mutuarum; tum quia, quando etiam concederetur illos terminos explicari bene per extrinsecas denominationes, tamen vt sic concepti non adhuc dici possunt termini secundæ intentionis, nisi quousq; denominationes illæ per modum relationum rationis concipiantur. Tandem ait esse falsum quod prædicabilitas vniuersalis nō dicat quid rationis, quia licet aptitudo remota naturæ cōtinnis sit quid reale; tamen aptitudo proxima super quam fundatur prædicabilitas vniuersalis, est ratio, quia est

E aptitudo

Secunda
intentio
potest
habere
rationē
primam

aptitudo ad essendum in multis simul & coniunctim, exorta ex indifferentia positua quam natura communis nō obtinet nisi per opus intellectus facientis vniuersale

Ad hac dico non posse negari ab intelligente terminos minores illam meam: & quod opponit Mastrius non haberet apparentiam, nempe per denominationem extrinsecā non posse concipi prædicatum referri ad subiectum, nisi concipiatur illa denominatio per modum relationis rationis; nam certe quādo intellectus iudicat parietem v. g. esse album, dicendo interius paries est albus, prædicat albedinem de pariete, nec per illum actū facit vllum ens rationis: sed eo ipso albedo est prædicata de pariete, & paries est subiectum, hoc est illud de quo prædicat, vel dicit albedinem: ergo per illum ipsum actum habetur denominatio prædicati in albedine, & subiecti in pariete, & consequenter per denominationē extrinsecā desumptā ab illo actū paries habet esse obiectum, & albedo in concreto prædicatum, sed hoc supposito qui cōsideraret, aut conciperet, quod daretur talis actus in intellectu, conciperet parietem esse subiectum, & album esse prædicatum, quamuis nullum ens rationis conciperet, nec esset tale ens vllum possibile, nec est necesse vt referantur illa duo extrema ad inuicē alio modo quam quatenus vnum est subiectum de quo aliud dicitur, & alterum est prædicatum quod de alio dicitur. Vnde quamuis possit fingi quod haberent aliam aliquam relationem ad inuicē à qua haberent illas denominationes, & si id fingeretur, fieret ens rationis; tamen hoc non est necessarium; sed sufficit ad hoc vt intelligatur vnum esse subiectum, & alterum prædicatum, quod concipiatur actus ille, quo vnum dicitur de alio; quod sane videtur mihi euidens. Per quod patet ad primam rationem.

Ad secundum dico quod ex suppositione iam probata, quod illi termini prædicatum, & subiectum possint explicari per denominationes extrinsecas, ea vt sic concepta esse terminos secundæ intentionis, quia per huiusmodi terminos intelligunt omnes, subiectum prædicatum, genus, speciem & similia, quæ habent esse talia per denominationem extrinsecā, & his conueniunt regulæ omnes quæ dantur de prædicatione terminorum secundæ intentionis.

Ad tertium denique: Respondeo negando aptitudinē proximam naturæ vniuersalis necessario haberi ab ente rationis; nam eo ipso quo quis concipit naturam hominis, & præterea Petri & Pauli, illa natura erit proxime apta, vt prædicetur de illis. Et quāuis natura haberet indifferentiam posituam per operationem intellectus, nō sequitur quod illa indifferentia sit ens rationis, sicut nec ex eo quod res habet esse cognita ab operatione intellectus, sequitur quod esse cognitū sit necessario ens rationis, quia vt dixi sæpe, habet esse cognitum per denominationem extrinsecā desumptā à cognitione qua cognoscitur, seu ex eo quod terminet talem cognitionē, neq; prorsus vt sit, aut dicatur cognita, requiritur fabricatio vllius entis rationis, quia posset illa denominatio haberi, quamuis esset impossibile facere ens rationis.

DISPUTATIO II.

De Natura Logicæ seu Dialecticæ.

I AM vulgare est, hæc duo nomina; *Logicam* scilicet ac *Dialecticam* à Græcis ad nos peruenisse, & *Logicam* quidem derivari à nomine Græco λόγος, quod significat sermonem, seu rationem; *Dialecticam* verò à verbo Græco διαλέγεσθαι, quod significat quandoque probabiliter disserere, quandoque sermocinari, seu disputare. Et quamuis non constet inter authores, quid his nominibus intellexerit Philosophus, quibusdam dicentibus, quod per *Logicam* intellexerit illam partem, quæ agit de demonstratione, in libris posteriorum comprehensam; & per *Dialecticam*

illam alteram partem, quæ de syllogismo Topico octo libris Topicorum diffusè traditur, aliis verò cōtra asserentibus nunquam eum nomine *Logicæ* substatuere, sed adiectiue tantum vsum fuisse, nomine verò *Dialecticæ*, licet communiter partem Topicam significare solitus sit, quandoque tamen illam partem, quæ versatur circa syllogismum vt sic, significasse: Communis tamen iam vsus tenet totam artem disserendi, seu ratiocinandi vtroque nomine appellari, cui quidem vsui vtriusque nominis etymologia optime accommodari potest, iuxta quā *Logica* idem est ac ars seu facultas rationalis, seu ratiocinandi, *Dialectica* verò idem ac ars seu facultas discurrendi seu disserendi, hoc est ex notis ignotum sine erroris periculo deducendi: quod certe toti huic disciplinæ, de qua modo sermonem instituimus, quoad omnem eius partem congruit, cum nulla sit eius pars, quæ ad hoc non conducatur.

QVÆSTIO I.

Quod sit obiectum scientiæ vt sic tam materiale quam formale.

NON potest vlla cognitio explicari nisi per ordinem ad obiectum, quod cognoscitur per ipsam; vnde cum *Logica*, cognitio quædam sit, vt explicemus naturam eius, necessarium est ostendere circa quod obiectum versatur; quia vero eadem est via cognoscendi quid sit obiectum *Logicæ* ac cæterarum scientiarum, placuit hanc quæstionem proponere de obiecto scientiæ vt sic, vt resolutio communis communi modo tractetur, circa quod

Notandū primo, scientiam quamlibet duplex habere obiectum, vnum in complexum, complexum alterum. Obiectum cōplexum est propositio obiectiua, quæ per scientiam cognoscitur; obiectū vero incomplexum est subiectū istius propositionis v. g. cognitionis seu sciētīæ, qua cognoscitur hominem esse risibilem, obiectum cōplexum est tota illa propositio obiectiua: *homo est risibilis*; obiectū autē incomplexum est *homo*, qui est subiectū istius propositionis. In præsentiarū autem non agimus de obiecto complexo, sed de incomplexo, quod variis nominibus appellari solet ob diuersas rationes; nā vocatur *obiectum* scientiæ, quia ipsi obicitur seu proponitur; vocatur *subiectum* scientiæ, non quod scientia in ipso tanquam in subiecto inhæreat, aut de eo tanquam de subiecto prædicetur, sed quod de eo tanquam de subiecto alicuius prædicati scientia cognoscat illud prædicatum; vocatur *materia circa quam*, quia scientia circa ipsū versatur considerando naturam ac proprietates eius.

2. Notandum secundo, de eadē omnino re seu de eodem obiecto incomplexo posse haberi diuersas species sciētīas & cognitiones, potest enim de homine sciri seu cognosci per Metaphysicā quod sit vnū, verū, bonū, & substantia; per Physicā quod sit mobilis; per medicinā quod sit sanabilis; per Theologā quod sit ordinatus ad vitam æternā; per *Logicā* quod sit species prædicabilis. Imo de eodem obiecto incomplexo potest idem prædicatum cognosci per diuersas species scientias seu cognitiones, nam potest de homine cognosci à priori quod sit risibile ex eo quod sit rationale, & etiā à posteriori ex eo quod rideat; scientia autem à posteriori distinguitur specie à scientia à priori. Vnde cum scientiæ, vt communiter supponitur, specificentur ab obiectis, hoc est cum cognoscatur quod habeant diuersas essentias ex eo quod versentur circa talia vel talia obiecta, sequitur necessariō assignandas esse plures rationes, secundum quas diuersæ scientiæ de eodem obiecto haberi possent, nam si secundum eandem rationem versarentur circa ipsum, ex obiecto non posset desumi distinctio, aut specificatio eorum, vt patet.

Notandum tertio, non tantum quæri hic de obiecto scientiæ proprie loquendo, quæ est cognitio discursiua, sed de obiecto etiam scientiæ, loquendo late quatenus comprehendit quamcumque cognitionem, siue discursiua sit, siue non.

3. Quidam satis doctus Scotista recentior asserit, obiectū formale scientiæ esse obiectum illud, ad quod cætera

Quid obiectū cōplexū scientiæ? Quid incomplexum.

Varia nomina obiecti incomplexi.

De eodē obiecto incomplexo variæ species scientiæ haberi possunt.

Scientia cuiusdā Scotistæ de obiecto formali.